

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ**

**Institut mezioborových studií Brno**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**Brno 2005**

**Aleš Kučera**

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ**

**Institut mezioborových studií Brno**

**NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA A JEJÍ VLIV  
NA ROZVOJ OSOBNOSTI ČLOVĚKA**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**Vedoucí bakalářské práce:  
Mgr. Romana Ferbarová**

**Vypracoval:  
Aleš Kučera**

**Slavkov u Brna 2005**

### **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil pouze v seznamu uvedenou literaturu .

.....  
Aleš Kučera

### **Poděkování**

Děkuji Mgr. Romaně Ferbarové za metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Slavkov u Brna 20. dubna 2005

Aleš Kučera

## OBSAH

|                                             |           |
|---------------------------------------------|-----------|
| <b>ÚVOD .....</b>                           | <b>1</b>  |
| <b>1. Náboženství .....</b>                 | <b>3</b>  |
| 1.1 Obecná charakteristika náboženství..... | 3         |
| 1.2 Obecná charakteristika víry .....       | 4         |
| 1.3 Historie náboženství.....               | 5         |
| 1.4 Typy náboženství.....                   | 6         |
| 1.4.1 Křesťanství.....                      | 7         |
| 1.4.2 Islám.....                            | 9         |
| 1.4.3 Judaismus.....                        | 12        |
| 1.4.4 Hinduismus.....                       | 14        |
| 1.4.5 Buddhismus.....                       | 16        |
| 1.5 Potřebují lidé náboženství?.....        | 18        |
| 1.6 Dílčí závěr.....                        | 18        |
| <b>2. Výchova.....</b>                      | <b>20</b> |
| 2.1 Obecná charakteristika výchovy.....     | 20        |
| 2.2 Dějiny výchovy .....                    | 22        |
| 2.2.1 Výchova v Egyptě.....                 | 23        |
| 2.2.2 Výchova v Řecku.....                  | 24        |
| 2.2.3 Výchova v Římě .....                  | 25        |
| 2.2.4 Výchova byzantská.....                | 26        |
| 2.2.5 Výchova arabská.....                  | 26        |
| 2.2.6 Výchova v Číně.....                   | 27        |
| 2.2.7 Výchova v Indii.....                  | 27        |

|           |                                                   |           |
|-----------|---------------------------------------------------|-----------|
| 2.2.8     | Výchova židovská.....                             | 28        |
| 2.3       | Typy výchovy.....                                 | 28        |
| 2.3.1     | Výchova v rodině.....                             | 29        |
| 2.3.2     | Společenská výchova.....                          | 30        |
| 2.3.3     | Výchova tělesná.....                              | 31        |
| 2.3.4     | Výchova k pracovním návykům.....                  | 31        |
| 2.3.5     | Výchova estetická, kulturní.....                  | 31        |
| 2.3.6     | Výchova sexuální.....                             | 32        |
| 2.4       | Cíle výchovy.....                                 | 32        |
| 2.5       | Chyby výchovy.....                                | 33        |
| 2.6       | Dílčí závěr.....                                  | 34        |
| <b>3.</b> | <b>Náboženská výchova .....</b>                   | <b>36</b> |
| 3.1       | Historie náboženské výchovy v Evropě.....         | 36        |
| 3.2       | Náboženská výchova v moderním světě.....          | 37        |
| 3.3       | Vliv náboženství na rozvoj osobnosti člověka..... | 37        |
| 3.4       | Rizika náboženské výchovy – sekty.....            | 40        |
| 3.5       | Dílčí závěr.....                                  | 41        |
|           | <b>Doporučení pro praxi.....</b>                  | <b>42</b> |
|           | <b>Závěr .....</b>                                | <b>43</b> |
|           | <b>Resumé .....</b>                               | <b>45</b> |
|           | <b>Anotace.....</b>                               | <b>46</b> |
|           | <b>Doporučená literatura.....</b>                 | <b>47</b> |
|           | <b>Literatura a prameny.....</b>                  | <b>48</b> |
|           | <b>Přílohy.....</b>                               | <b>49</b> |

## Ú V O D

Žijeme ve složitém, nejednoduchém světě, světě plném rozporů, konfliktů, ale i nadějí. Každá společnost se denodenně potýká s mnoha problémy, které se snaží řešit. Příčinou těchto problémů - a v současné době to platí dvojnásobně - je bezesporu náboženství. Zde nemám na mysli konkrétní náboženství, ale o náboženství obecně. Už po řadu tisíciletí existují nejrůznější náboženství, která pronikla do mnoha oblastí lidského života. Ve jménu náboženství byly již v historii podnikány dobytvačné výpravy, které si podrobovaly tzv. pohanské národy, ničili jejich kultury. Náboženství zejména ve své ortodoxní podobě je velice nebezpečné a radikálně ovlivňuje myšlení a činy mnoha lidí. V některých zemích je náboženství jediným způsobem výchovy občanů, že si lidé v dnešním světě plných vědeckých faktů, vysvětlují nejrůznější jevy a události v přírodě i společnosti nadpřirozené a podle toho se chovají.

Musíme si položit otázku, proč se náboženství v očích mnoha lidí stává čím dál častěji nevhodné při výchově, při výchově nových generací národů? Vždyť mnoho lidí na světě umírá hroznou smrtí jen proto, že vyznává jiné náboženství, že se obrací s prosbou k bytosti, která má jen jiné jméno. Podstatou veškerých světových náboženství je přece jen dobro, nenásilnost. a laskavost. Proč se tedy všichni lidé na světě neradují ze života, proč někteří dobrovolně umírají a přitom způsobují bolest dalším nevinným? Odpověď je docela jednoduchá. Náboženství a politika, to jsou dvě instituce, které se podle mého názoru neměly nikdy spojit. Nejen náboženští fanatici využívají náboženství a jeho symboly k uskutečnění svých zájmů. Nezřídka slyšíme z jejich úst věty jako, musíme to či ono provést ve jménu Boha, Bůh nás ochraňuj, jsme boží bojovníci apd. Tyhle a jiné věty související s náboženstvím se v mnoha případech vyslovují vždy před tím, než začnou umírat lidé. Proč se lidé nebojí božího hněvu, proč Bůh dopouští to, aby se jeho jménem mladí lidé vychovávali k zabíjení? Existuje vůbec nějaký Bůh? Kdyby existoval a byl tak spravedlivý, jak se o něm hovoří, nemohl by dopustit dění v dnešním světě. Přece by vedl lid k lásce a sebeúctě, bez rozdílu barvy pleti, bez rozdílu náboženského vyznání či politického názoru. Musel by vidět miliony hladových, týraných a špatně vychovávaných dětí. Musel by vidět představitele náboženství - církev a její kněží, kteří po celém světě pohlavně zneužívají v Boha věřící děti“. Proč tomu Bůh nezabrání, vždyť děti jsou ty, co můžou tenhle svět změnit

k lepšímu. Proč představitelé nejen katolické církve nežijí tak, jak jejich pán Ježíš Kristus, bez majetku, bohatství? Vždyť jen za zlatý kříž, který nosí na krku při církevních obřadech nejvyšší představitel katolické církve papež, by žila v Africe jedna vesnice celý rok.

V bakalářské práci, jejímž tématem je náboženská výchova a její vliv na rozvoj osobnosti člověka, jsem se pokusil nastínit jako osoba nevěřící v Boha, ovšem ne bez víry, pohled na náboženství a jeho vliv na výchovu. Zmíním se o faktech souvisejících s několika světovými náboženstvími a faktech ve výchově. Teoretickou podstatou náboženství je dobro, mír a láska. Ukážu, že tomu tak bohužel vždy není. Mimo jiné důkazem jsou zprávy, které nás každý den informují, že zase umírali lidé pro své náboženské přesvědčení. I z tohoto důvodu se nevyhnu tomu, že v práci budu náboženství kritizovat. Některé pasáže a názory se mohou zdát až příliš radikální, ale je to tím, že mě nikdo nepřesvědčil o tom, že náboženství je něco mimořádného, bez čeho by člověk nemohl existovat.

Cílem práce není vnucovat můj osobní pohled na náboženství, ale seznámit čtenáře s náboženstvím a s problémy, které sebou náboženství ve výchově nových generací lidí, stále častěji přináší. Pokusím se nastínit možná řešení nebo jen naznačit směry, které by mohly zmírnit následky té špatné náboženské výchovy. Náboženství nelze zrušit, nebo zakázat, tudíž musíme hledat jiné možnosti, jak se s tímto jevem vyrovnat. Je třeba, aby se lidé nevěřící v Boha seznamovali s obsahem a tradicemi různých náboženských kultur a naopak. I lidé věřící by měli navzájem poznávat blíže svá náboženství a naučit se je vzájemně respektovat.

Přál bych si, aby tato práce byla podmětem k zamyšlení nad všemi těmito problémy dnešní doby, které sebou náboženství a potažmo náboženská výchova přináší.

## **1. Náboženství**

### **1.1 Obecná charakteristika náboženství <sup>1)</sup>**

Charakterizovat náboženství není vůbec jednoduché. Člověk se setkává s mnoha názory. Jinak se na věc dívá člověk, kterého náboženství živí, který v tom vidí smysl života a jiný pohled má osoba bez náboženského vyznání. Jednotný pojem nebo charakteristika náboženství neexistuje.

Následující text píše jako osoba nevěřící v Boha a tudíž se může text zdát jednostranný, namířený proti Bohu, proti náboženství. Nemám nic proti osobám věřící v Boha, Aláha či jiný symbol náboženství, pokud respektují základy lidského bytí na tomto světě.

Dříve než se pokusím zodpovědět hlavní otázku co je náboženství, naskytne se nám několik dalších otázek. Představuje náboženství takovou hodnotu, bez níž by bylo možno žít? Představuje náboženství základ a oporu mravnosti? Dává náboženství uklidnění skutečné či zdánlivé? Co dává náboženství lidstvu, co dává lidské kultuře, co mu bere? Je v náboženství smysl života? Přineslo náboženství vzdělanost a rozvoj věd? Nebude náboženství zkázou pro lidstvo? Takových otázek se objevuje celá řada. Vraťme se, ale k té úvodní.

Náboženství je především určitá forma společného vědomí lidí, tedy velice složitý mnohotvárný jev. Je určitou skutečností v dějinách člověka. Náboženství se utváří v hlavách lidí, jelikož lidé jsou na této planetě jediní, kteří jsou schopni věřit či nevěřit. Lidé si náboženství, náboženské představy a obřady utvořili sami. Tedy člověk je ten, který stvořil náboženství a ne náboženství člověka. Náboženství je formou ideologie, která je ovšem nejvzdálenější materiálnímu životu, jelikož náboženské myšlení náleží zejména fantazii, iluzím. Je to především víra v existenci nadpřirozených sil, neskutečných bytostí a jevů. Tyto nadpřirozené jevy a bytosti vytvořené představivostí lidí bezmocných v boji s přírodou a stísněným sociálním útlakem se v náboženství chápou jako skutečné, přičemž se často věří, že jsou obdařeny lidskými vlastnostmi, jako je schopno rozlišovat zlo nebo dobro.

Dále je možno říci, že náboženství je mimoto i jednou z projevů citového života lidí. Řada momentů v náboženském obřadnictví, náboženských tancích, malířství, sochařství, hudbě a zpěvu přímo vzněcuje tyto emoce lidí.

---

1) Budil I., Náboženství v životě jednotlivce a společnosti: , Praha 1961

Jelikož jsem byl zvědav, co mi řekne o náboženství „prostý věřící člověk“, položil jsem otázku, co je náboženství rodinným známým, kteří jsou silně nábožensky založeni. Odpověděli mi, že náboženství je víra v Boha, vědomí, že život člověka je řízen k určitému cíli božím záměrem, který zůstane člověku neznám. Dále mně sdělili, že i příroda je řízena vůlí boží.

Další možný pohled na náboženství je vědecký. Je to přístup, který se snaží vysvětlit náboženství jako produkt společenského vědomí lidí, jako, nesprávnou fantastickou představu o obklopující skutečnosti, o vesmíru, přírodě, lidské společnosti a myšlení. Věda tvrdí, že náboženství nutí člověka, aby věřil v to, co se mu předkládáno jako pravda, údajně zjevená samým Bohem, a ne to co bylo vědou zjištěno, ověřeno a vysvětleno. Na závěr budu citovat část rozsáhlé charakteristiky náboženství jednoho českého vědce - akademika Otakara Pertolda, vnímá bere náboženství jen jako jev ve společnosti. „Náboženství je city provázané a jimi určené vědomí závislosti na něčem blíže neurčeném, co samo na onom stupni kulturního života člověka přesahuje jeho schopnosti poznávací“.

## 1.2 Obecná charakteristika víry <sup>1)</sup>

Za velice důležité při psaní této práce pokládám vymezit a od sebe oddělit náboženství a víru, jelikož se jedná o dvě zcela odlišné věci.

Víra je protikladem vědění. Bez víry člověk nemůže žít. V téhle chvíli nemám na mysli víru v Boha, ale všeobecnou víru v něco. Člověk věří, že bude v životě lépe, že něco dokáže, že se uzdraví. Víra má dát člověku smysl života, vnitřní jistotu a sebedůvěru. Pokud někdo tvrdí, že je nevěřící lže.

Představme si následující situaci. Institut pro výzkum veřejného mínění zjišťuje v jednom nejmenovaném městě, kolik lidí je a kolik lidí není věřících. Na autobusové zastávce je jednomu muži položena otázka. On na ni odpovídá, že je nevěřící. Následuje sled událostí, kdy bude muž přesvědčen svým jednáním, že je věřící. Jeho cesta z města směřuje do okresní nemocnice, kam ho poslal obvodní lékař. Muž ovšem neví, kde nemocnice je. Zeptá se a je poslán určitým směrem. Na vrátnici v nemocnici se táže na příslušné oddělení. Zde se ptá na konkrétního lékaře specialistu. Lékař napíše recept. Muž jde do lékárny a vyzvedne si krabičku léků. Poté na autobusovém nádraží čeká až přijede

---

1)Každý člověk bez výjimky potřebuje k životu víru, Haló noviny, 13.8.2004

jeho autobus. Poté odjíždí do místa bydliště, kde si vezme lék na svou nemoc.

Zvláštní nevěřící. Věřil náhodnému chodci, který ho poslal k nemocnici, věřil vrátné, věřil, že muž který sedí v ordinaci před ním je lékař, věřil, že mu napsal lék a ne jed. Věřil, že v lékárně je magistra a ne uklízečka, věřil, že v krabičce je ten pravý lék, na autobusovém nádraží věřil, že dojde jeho autobus, který ho odveze domů, věřil, že řidič autobusu má patřičné oprávnění, doma po aplikaci léku věřil, že mu pomůže.

Nevím jak přesně definovat víru v Boha. Snad je to životní postoj, styl života. Když jsem se opět ptal rodinných známých, tak mi odpověděli, že víra je přijetí Božího syna Ježíše Krista do svého života. Není to prý o tom, že člověk prezentuje, že je věřící, že chodí do kostela, ale spíše o tom, že musí ve víře v Boha konat. V podání těchto lidí je víra v Boha jakousi přirozenou rodovou vlastností člověka, jeho věčnou potřebou.

Dále můžeme o víře říci, že je součástí motivace, více či méně usnadňuje člověku život, umožňuje mu překonávat obtíže a lépe vychutnávat úspěchy. O její užitečnosti a důležitosti tedy nelze pochybovat.

### 1.3 Historie náboženství<sup>1)</sup>

Náboženská věrouka tvrdí, že náboženství je věčné, že bez náboženství člověk nikdy žít nemohl a ani nebude moci žít v budoucnu. Podle biblického výkladu stvořil bůh tělo člověka z hlíny a do tohoto těla pak vdechl duši, oživil prvního člověka, jemuž dal jméno Adam. Protože Adam znal svého tvůrce, měl již náboženství, které po něm zdědily další generace. Náboženství je prý proto věčné. Ovšem vědecké bádání o dějinách náboženství odhaluje mnohé jednotlivé „pravdy“ hlášané bohoslovci ve zcela jiném, dokonce protichůdném světle. Teologové uvádějí, že pro jejich tvrzení o věčnosti náboženství jsou důkazy, které jsou uvedeny v náboženské věrouce. Je to například důkaz : „U všech národů nalézáme různé náboženské obřady, které svědčí o víře a v existenci nějaké vyšší bytosti“. Lidé již v minulosti věřili mnoha věcem, které se ukázaly při dalším rozvoji vědy mylné. Věda a technika je vůbec pro náboženství velice nepříjemným protivníkem, jelikož nejednou uvedla náboženství do krize, kdy teologický systém musel hledat pro určité oblasti nové filozofické názory. Lidé kdysi věřili, že Země je středem světa a že kolem ní se otáčí celý vesmír. Ačkoli to byla všeobecná víra lidstva, dnes víme, že to byl omyl, mylné přesvědčení.

---

1) Budil I., Náboženství v životě jednotlivce a společnosti , Praha 1961

Věda ukazuje, že náboženství zdaleka není věčné, ale je jevem jen dočasným, přechodným. Názory o domnělé věčnosti náboženství vyplývají obvykle z náboženských představ o vzniku člověka a lidské společnosti.

Ztotožňují se s názorem některých odborníků, že předchůdci lidí neměli žádné náboženské představy po několik tisíciletí. Toto tvrzení vychází z vědeckého bádání o původu člověka i z nálezů řady ostatků nejstarších předků současného člověka. Všichni předkové současných lidí, kteří již vyráběli první nástroje, žili na velmi nízké a nám těžko představitelné úrovni hospodářského a společenského života. Hmotné památky a nálezy uchované z této vzdálené doby vývoje lidstva, nám neukazují sebemenší náznaky náboženského myšlení. Společnost žijící v tomto stádiu vývoje, kdy mozková činnost byla zaměřena pouze na přežití, nemohla vůbec dojít k jakýmkoli představám o světě a tím méně k náboženským představám o nadpřirozených silách.

První jakési velmi primitivní náboženské kultury se objevují nebo začaly existovat až u neandrtálců, usuzujeme tak z nálezů neandrtálských hrobů.

Věda dokázala, že náboženský světový názor sice vznikl již dávno, v mlhavých dobách prvobytného řádu, ne však současně se vznikem samotného člověka. Předpokládá-li současná věda, že rod homo existuje milion let, pak asi devadesát procent z této doby, tedy většina patří prvobytnému řádu, který představuje údobí přednáboženské. To znamená smýšlení o věčnosti náboženství jsou ve značném rozporu s vědou.

## **1.4 Typy náboženství**

Odpověď na to kolik je náboženství, není jednoduchá, různých náboženství je velký počet a navzájem se často od sebe na první pohled výrazně neliší. Ve středověku a ještě počátkem novověku bylo v Evropě uznáváno jediné náboženství a to křesťanství a s jistými výhradami ještě i židovství. Ostatní lidstvo bylo křesťanskou církví označováno za nevzdělané barbary, za pohany. Avšak ve skutečnosti i tehdy byla kromě křesťanství na světě ještě celá řada jiných náboženství, některá velmi vyspělá a stará, starší než křesťanství, např. staroegyptské, starořímské, starořecké. To jsou ovšem náboženství, která byla známa ve středověké Evropě. Kromě nich je dnes známa řada vyspělých náboženství, které tehdy v Evropě neznali nebo jen málo (jde zejména o náboženství Asie).

Nelze prakticky zjistit kolik je na světě náboženství. Jelikož při součtu bychom museli počítat nejen vyspělá náboženství, ale i tisíce náboženství primitivních kmenů. Proč je na světě tolik náboženství? Původní skupiny lidí a později kmeny žily poměrně izolovaně, takže i jejich chápání přírodních jevů a dějů zůstávalo izolované a neovlivňovalo jiné kmeny. V této izolaci zůstávala kmenová náboženství i v celém svém dalším vývoji a každý z věřících byl přesvědčen, že právě to jeho náboženství je jediné pravé. Když se však na tuto pestrost náboženských vyznání podíváme blíže, uvidíme, že tato rozmanitost je obrazem rozmanitosti podmínek, ve kterých lidstvo na různých místech naší planety žilo a vyvíjelo se.

Světová náboženství se nejčastěji dělí do dvou skupin: na západní, prorockou tradici, kam patří židovství, křesťanství a islám a na východní, mystickou tradici, která zahrnuje zejména hinduismus a buddhismus. Východní mystická tradice, zdůrazňuje, že lidstvo nachází Boha uvnitř svého duše a chce osvobodit tuto duši od věčného koloběhu znovuzrození a převtělování. Podle západní, prorocké tradice, se Bůh nachází mimo lidského ducha a usiluje o proměnu hříšného světa.

Nebudu popisovat všechna náboženství, ale pozastavím se jen u těch největších, které ovlivňují velkou část světové populace a tím i vzájemné vztahy států a jejich národů. Jak jsem již v předešlém odstavci uvedl jedná se o křesťanství, islám, judaismus, hinduismus a buddhismus. Všechna tato velká náboženství vznikla v Asii a na Blízkém Východě a tři z nich judaismus, křesťanství a islám se vynořily v téměř jediné oblasti. Dokonce se shodly v tom, že považují jedno a téže město Jeruzalém za svaté.

#### **1.4.1 Křesťanství <sup>1)</sup>**

Křesťanství vzniklo paradoxně v římském impériu, které v prvním století našeho letopočtu patřilo mezi největší državy tehdy známého světa. Římské impérium bylo nejdříve pronásledovatelem křesťanů, ale později se jeho vládci stávali křesťané. Vzniklo jako hereze judaismu. Křesťanství klade důraz na osu světa vedoucí od Boha k člověku.

Zpočátku bylo křesťanství jen malé radikální hnutí soustředěné kolem židovského putujícího kazatele Ježíše Nazaretského. Za 400 let se proměnilo ve státní náboženství v Římské říši a mnohem později v nejrozšířenější světové náboženství. Křesťanství mělo

---

1)Internet: [seminarky.cz](http://seminarky.cz), [antika.avonet.cz](http://antika.avonet.cz)

takový úspěch proto, že obsahovalo několik znaků, podporujících masové rozšíření. Především to byla přístupnost a otevřenost ke každému bez ohledu na jeho třídní postavení. Dále to, že křesťanství nejlépe podávalo obraz a smýšlení pracujících lidí, bylo jim nejbližší, a proto je ochotně přijímali. Křesťanství také pomohlo to, že jeho šířiteli se často stali Židé, rozehnaní do všech koutů říše. Na rozdíl od jiných náboženství mělo nejméně rituálních zábran. Teprve z praxe společných věřících a dalším vývojem se kult stává složitějším.

Již v době velké Římské říše se objevují první hlasy z řad bohatých vrstev, že náboženství je pro stát politicky výhodné. Hlásali, že oni byli ustanoveni bohem být bohatí a politicky vlivní, a každý, kdo se proti nim bouří, hřeší proti vůli boží. K takovému pojetí náboženství přispěli i spojenci politiků, představitelé náboženství - církve. Církev za takové projevy dostávala rozličné dary, a postupně rostl nejen její majetek, ale i její politická moc. Toto vše znamená, že to pravé křesťanství existovalo jen asi 400 let, jen po dobu než jej začali využívat politicky vlivní lidé.

Křesťanství je víra v jednoho trojjediného Boha. Tento Bůh je převzatý od Židů. Křesťané na mesiáše už nečekají, protože se narodil na Zemi před dvěma tisíci lety jako Ježíš Nazaretský. Toto je hlavní rozdíl mezi judaismem a křesťanstvím. Židé příchod mesiáše teprve očekávají. Středem zájmu křesťanů je Ježíš Kristus. Pouze Ježíš může odpustit jejich viny, hříchy.

Dle křesťanů se Ježíš narodil mezi léty 6 a 4 před počátkem dnešního letopočtu v Betlémě v Judském království zbožnému židovskému páru Marii a Josefovi, potomkům krále Davida. Vyrůstal v Nazaretu. Ve třiceti letech byl v řece Jordánu pokřtěn prorokem nazývaným Jan Křtitel. Po křtu shromáždil Ježíš kolem sebe učedníky a vydal se na venkov kázat, učit a uzdravovat nemocné. Zvěstoval lidem potřebu kát se za hříchy a věřit v boží království. V třiatřiceti letech byl Ježíš uvězněn, mučen a posléze k smrti. Roku 29-30 našeho letopočtu byl ukřižován, a tři dny poté vstal z mrtvých.

Základním symbolem křesťanů je kříž. Tento nástroj, který se užíval pro nejhorší zločince se stal také mučidlem pro samotného Ježíše Krista, proto je symbol kříže posvátný a není křesťanského chrámu, kde by kříž nebyl. Stal se symbolem utrpení.

Modlitba je pro křesťany velice důležitá, je to totiž dialog s Bohem a křesťan modlitbou děkuje a prosí o různé milosti a dary. Hlavní modlitbou všech křesťanů je modlitba Otče náš, kterou nadiktoval Ježíš apoštolům. Posvátnou knihou pro křesťany je Bible, která se skládá z několika biblických knih.

Křesťané se setkávají s Bohem při bohoslužbách, které slaví v chrámech. Během bohoslužby se čtou úryvky z Bible a slaví se svátost oltářní, to ovšem záleží na konkrétní křesťanské církvi. Slavení svátosti oltářní je jednou z nejdůležitějších, protože křesťan přijímá tělo Ježíše Krista a případně i jeho krev prostřednictvím chleba a vína.

Tak jako většina světových náboženství je i křesťanství postaveno na morálce. Rozlišuje pojmy dobro a zlo. Zlo se nazývá hříchem a dobro láskou, protože co není z lásky není dobré. K lepší orientaci slouží desatero Božích přikázání, tedy pravidel dle kterých by se měl správný křesťan řídit.

Během svého vývoje se křesťanství rozdělilo na několik frakcí, o kterých se zmíním jen velice okrajově. Nejsilnější odnoží křesťanství na světě je bezesporu římskokatolická církev. Mezi další křesťanské církve patří pravoslavná církev, evangelická církev a specifické církve, působící na území České republiky, jako je Církev československo husitská, Církev bratrská a řada jiných.

#### **1.4.2 Islám <sup>1)</sup>**

Arabské slovo islám znamená mír, mír s Bohem, mír se sebou samým a mír s božími tvory skrz poddanost a odevzdanost Bohu. Zakladatelem islámu je Muhammad, původně kupec z Mekky. Pocházel z rodu Kurajšovců, který byl jeden z nejmocnějších rodů v Mekce. Arabský poloostrov byl v 6. a 7. století důležitou obchodní stezkou mezi Indií a Sýrií. Právě na jedné z těchto tras, na hidžázké cestě, ležela oáza a také bohaté město, které žilo převážně obchodem, Mekka.

Mekka je jedno s nejposvátnějších míst pro muslimy. Minimálně jednou za život musí každý muslim vykonat pouť do Mekky. Každoročně ji navštíví přibližně 2 miliony poutníků z celého světa a pouť je tak příležitostí střetnou se s lidmi z různých národů. Každoroční pouť začíná ve 12. měsíci islámského roku (lunárního). Poutníci mají oblečený speciální oděv, který spočívá v jednoduchosti a odstraňuje jakékoliv třídní rozdíly, takže před Bohem jsou si všichni rovni.

Islám je pro muslima celý život. Muslimové jsou těmi, kdo se zavázali být oddanými vůli boží. Islám si, tak jako křesťanství, velmi zakládá na misionářském úspěchu, a proto se nezastaví ani před šířením mečem. Se slávou minulosti a ropným bohatstvím současnosti si klesí cestu do celého světa. Muslimové věří, že pouze jejich víra je ta

---

1) Evropa a islám, Je islám agresivní, Reflex 17.2. 2005

pravá, naplněná náboženskou a duchovní potřebou veškerého lidstva. V tomto duchu je pak směřována výchova v muslimských rodinách, která tím často negativně ovlivňuje samotnou osobnost mladého člověka a následně celé generace muslimského světa. Domnívám se, že pokud se nezmění pohled představitelů islámského náboženství na svět a na ostatní světová náboženství, nikdy nebudou dosaženo klidu v oblastech, kde se islám setkává s jinými náboženstvími.

Vznik islámu se datuje zhruba okolo roku 610, kdy měl Muhammad první vidění. Muhammad spal jednoho večera na pahorku v blízkosti Mekky. Ve snu k němu přistoupil archanděl Gabriele a sdělil mu „Přednášej“. Z podobných zjevení je tvořen Korán, což je kniha, která je základním pilířem islámu.

Pro 1/5 světové populace není islám jen osobním náboženstvím, ale komplexní cestou života. Více než 1 miliarda lidí všech ras, národností a kultur na celé zeměkouli jsou muslimové. Od rýžových polí Indonésie k Sahaře v srdci Afriky, od newyorských mrakodrapů k beduínským stanům v Arábii. Pouze 18 % muslimů žije v arabském světě, 1/5 se nachází v Subsaharské Africe a největší muslimská komunita je v Indonésii. Značná část Asie je muslimská, a významné menšiny se vyskytují v středoasijských republikách Indii, Číně, severní a jižní Americe a západní Evropě.

Muslimové věří v jednoho, jediného neporovnatelného, milosrdného Alláha, jediného Boha, který je stvořitel, živitel a ochránce světa. Věří v anděly, v proroky, kteří lidstvu přinesli jeho odkaz, věří v den posledního soudu, věří v osobní zodpovědnost za svoje skutky, věří v Boží moc nad osudem v dobrém i zlém a věří v posmrtný život.

Slovo Kúrán (korán) je pro muslimy řeč boží, předaná archandělem Gabrielem prorokovi Muhammadovi, poslednímu z řady biblických proroků. Korán musí umět každý muslim nazpaměť. Můžeme říci, že se jedná o nový „Nový Zákon“, který nepopírá, ale potvrzuje a překračuje křesťanskou a židovskou bibli. Ale korán má také jako Ježíš Kristus v platonizující interpretaci Janova evangelia a Otců, funkci věčného stavu Boha stvořitele. Pokud jde o Muhammada, nečiní si nárok na tuto funkci, nepřipouští, že by mohla být zastávána lidskou osobou, neboť Muhammad, i když vyvolený a bez chyb, je zcela člověkem. Muhammad a několik jeho důvěrníků zachytili většinu jeho zjevení. Po jeho smrti existovalo mnoho zápisů a početní svědkové si pamatovali jeho výroky. Úplný text koránu byl sestaven za prvních chalífů. Skládá se ze 114 kapitol zvaných súry, které obsahují různý počet veršů. Kapitoly nejsou seřazeny chronologicky, nebo podle tématu, ale v obráceném pořadí ve vztahu k jejich

délce, tak, že většina prvních poetických zjevení z Mekky se nachází na konci sbírky, tedy delší súry jsou na začátku. Každá súra má název a všechny kromě jedné začínají veršem zvaným Basmala (Ve jménu Boha milosrdného slitovaného). Některé jsou označeny symbolickými písmeny, označující sbírku, do které před tím náležely. Kniha je sepsána rýmovanou prózou a vyniká krásnou a působivou obrazností.

Fakta o islámu. Muslimové se 5x denně modlí směrem k Mecce, musí držet v období ramadánu od východu do západu slunce půst, kdy nepožívají žádné jídlo, nápoje a zdržují se sexuálních vztahů se svými manželkami. Minimálně jednou za svůj život musí vykonat pouť na jedno s posvátných míst islámu. Islám vychází se Starého zákona. Pravý islám toleruje jiná náboženství, kdy je v Koránu jasně stanoveno, že : „Nebudiž žádného donucování v náboženství !“ Ochrana náboženských práv nemuslimů je důležitou součástí islámu. V Koránu se dále hovoří :“Bůh vám nezakazuje, abyste byli dobří a spravedliví vůči těm, kdož nebojovali proti vám kvůli náboženství a nevyhnali vás z příbytků vašich, neboť Bůh věru miluje poctivé.“ Bohužel uvedené citace se v islámském světě vysvětlují a praktikují často zcela opačně.

Pro muslimy je velmi důležitá rodina, která je základem islámské společnosti. Klid a bezpečí, které nabízí stabilní rodina, je velmi důležité a podstatné pro duševní růst jejích členů. Harmonii vytváří existence rozšířených rodin. Ve smyslu islámských tradic jsou rodiče vážení a respektováni. Korán učí, že matka si velmi vytrpí během těhotenství, porodu a výchovy dítěte, a proto si zaslouží zvláštní úctu a laskavost.

Musí se také krátce zmínit o postavení žen v islámu. Známe z mnoha filmů a knih, kdy jsou ženy v muslimském světě brány jako druhořadé a je s nimi zacházeno hůře než s dobyt看kem. Ovšem pravý islám, respektive Korán praví, že muži a ženy jsou si před Bohem rovni. Ženy nejsou hanobeny za znesvěcení „zakázaného stromu“ a jejich utrpení při těhotenství a porodu není trestem za tento skutek. Dle islámu, je žena samostatná individualita, která má právo vlastnit a disponovat se svým majetkem a příjmy. Úlohy mužů a žen se doplňují a navzájem by měli spolupracovat. Obě pohlaví mají stejná práva a povinnosti, což platí i o odívání. V některých muslimských zemích existují zvláštní tradice v ženském odívání. Rovněž tak postoje k ženám v některých muslimských oblastech odráží jejich kulturní zvyklosti, které jsou v protikladu s pravým islámským učením.

Pokud píš o islámu, musím se zmínit o dnes tolik diskutovaném tématu terorismu. Terorismus je v muslimském světě částečně schován za slovo džihád.

Význam tohoto slova není nemuslimovi zcela jasný, ale jeden z užívaných překladů je svatá válka. Paradoxem je, že na jedné straně islámské učení vyzývá své věřící, aby „bojovali ve jménu božím“ jen proti těm, kteří bojují proti nim a zakazuje jim vyvolávat agresivitu. Na druhé straně jim doporučuje zabít ty, kteří uznávají jiné nebo více bohů. Tímto tvrzením popírají jednotu Boha pro všechny lidi na světě.

Vzpomínám si na jednu větu, kterou jsem četl ve zpravodajství ČTK a kterou vyslovil Abdar Rahmán Rašíd, ředitel satelitní televize Al-Arabia, mimochodem muslim : „Všichni muslimové nejsou teroristé, ale všichni teroristé jsou muslimové.“ Dokladem jsou úryvky z tisku. „Teroristé co zajali děti ve škole v Beslanu – muslimové. Bandy jezdců na koních, kteří v sudánském Dárfúru znásilňují a vraždí – muslimové. Obě ženy, které v Rusku vyhodily za letu do vzduchu dvě letadla – muslimové ( konflikt mezi Ruskem a muslimským Čečenskem je částečně položen na jiných důvodech, než jen náboženských). Muži, kteří provedli letecké útoky na Světové obchodní centrum – muslimové. Každodenní sebevražedné atentáty na autobusy, školy a budovy na celém světě za posledních 10 let mají na svědomí – muslimové“. Ve výčtu událostí bych mohl pokračovat ještě velmi dlouho.

### **1.4.3 Judaismus <sup>1)</sup>**

Judaismus (židovství) se nedá jednoduše definovat. Popisuje nejen náboženství, nýbrž i celkové kulturní, politické a filozofické prostředí.

Judaismus se zrodil z vyhnanství a soužení, jako mocná morální síla.

Objevení židovského národa je datováno v dějinách po roce 2000 př.n.l. Pochází částečně z Aramejců, kteří se usadili v Mezopotámii koncem 3. tisíciletí. Částečně se možná ztotožňuje s oněmi, kteří jsou zmiňováni v pramenech z poloviny druhého tisíciletí. Podle bible přišli předkové Izraele jako svobodní lidé do Egypta, ale později byli utlačováni v otroctví. Tisíce jich odtud odešly kolem roku 1260 př.n.l. následujícíce proroka Mojžíše, jehož jméno je egyptského původu. Usadili se v Kenaánu a poté tam vytvořili dvanáct kmenů. Kolem r. 1050 př.n.l. šafet a věstec Samuel jmenoval Saula králem Izraele, aby bojoval proti Pelištejcům. Po Saulově smrti byl jižním kmenem Juda za krále ustanoven David. Zpacifikoval oblast a přeměnil Jeruzalém v náboženské centrum, místo kde byla umístěna Archa úmluvy.

---

1) Internet: seminarky.cz, www.volny.cz

Židé odvozují svůj původ od Abraháma, jenž dostal od Boha příkaz vyjít z Uru v Chaldeji do země, kterou mu Bůh ukáže. Tato země je Božím zaslíbením toho, že Abrahamův rod ho pozná jako jednoho a jediného Boha a bude plnit jeho příkazy. Jedná se o tzv. monoteistickou víru.

Babylonské vyhnanství a vyvrácení Jeruzaléma dopomohlo k tomu, aby se judaismus stal světově rozšířeným náboženstvím. Ke konci prvního stolení před Kristem bylo možné objevit židovské osady po celém středomořském světě.

Významné období pro židovský národ nastalo mezi lety 27 až 30 n.l., kdy začal Ježíš Nazaretský kázat, že „království boží je na dosah“ - bylo to poselství, po kterém mnozí Židé prahli. Po babylonském exilu se očekávání pomazaného spasitele stalo součástí židovské víry. Svým učedníkům se Ježíš jevil právě jako Mesiáš, Osvoboditel a Spasitel, jehož příchod proroci předpověděli. Po počátečním krátkodobém úspěchu začala Ježíšova popularita zvolna klesat. Po třech letech kázání byl Ježíš zajat židovskou úřední mocí, která se obávala případných nepokojů a následků a předala ho římskému správci, který ho dal jako revolucionáře ukřižovat.

Židovské učení, stejně jako křesťanské, vychází z Bible, pouze s tím rozdílem, že pro Židy „platí“ jen první část Bible, Starý zákon. Starý zákon nevznikl hned jako jediný celek. Nejdříve se postupně vytvářely jednotlivé menší díly, samostatné knihy a teprve pak byly tyto knihy, původně nezávislé, seřazeny v soubory.

Starý zákon je sbírkou spisů o izraelském lidu a jeho zvláštním vztahu k Bohu. Líčí hlavní události jejich dějin, a to od počátku až po jejich život ve vyhnanství a návrat do zaslíbené země. Většina událostí Starého zákona se odehrává ve východním Středomoří, v oblasti známé jako „Úrodný půlměsíc“. Tato oblast se prostírá od Turecka, přes východní pobřeží Středozemního moře až k severnímu Egyptu.

Původní hebrejský Starý zákon se dělil do tří částí : Zákon, Proroci a Spisy. Dnešní židovská bible je uspořádána stejně a někdy se také nazývá Tenach. Obsah křesťanského Starého zákona je stejný, ale je uspořádán jiným způsobem. Základ Starého zákona tvoří pět knih Mojžíšových.

První část Zákon je označován židy i křesťany „Mojžíšův zákon“ podle prvního velkého vůdce Mojžíše, který dal Zákon Izraelcům. Pět knih zákona se nazývá Tóra, to znamená poučení. Obsahují příkazy, které musel izraelský lid znát a dodržovat. Zákon rovněž obsahuje dějiny Izraelitů až do jejich příchodu do zaslíbené země.

Druhá část, Proroci obsahuje osm historických knih, jimiž autory byli izraelští

Proroci. Líčí se tu události od dobytí Kanaanu až po konec izraelského království. Jsou kronikou neustálého boje Izraelitů za dodržování Mojžíšova zákona. Proroci byli prostředníky mezi Bohem a Izraelity. Vysvětlovali smysl událostí a varovali Izraelity před nebezpečím, které vyplývalo z neposlušnosti vůči Bohu. Proroci předpověděli mnoho budoucích událostí a oznámili příchod Mesiáše, který přivede lid zpět k Bohu.

Třetí část, Spisy se skládá z mudroslovných, básnických, prorockých a historických knih, které jsou řazeny chronologicky. Spisy odrážejí vztah Izraelitů k Bohu v obdobích věrnosti i neposlušnosti. Poskytují i moudrá slova a rady, o nich Izraelité rozjímají při náboženských obřadech. Kniha žalmů je ze všech biblických knih nejrozsáhlejší. Některé žalmy byly součástí každodenních bohoslužeb Izraelitů.

Po 2. světové válce vzniká v samém centru muslimského světa židovský stát Izrael, což má za následek desetiletí trvající boj mezi židy a muslimy. Jedná se o ukázkou toho jak náboženství může narušit soužití dvou světů.

#### **1.4.4 Hinduismus <sup>1)</sup>**

Hinduismus je zřejmě nejstarší existující náboženství na světě. Nalezneme ho ve všech částech jižní Asie. Jeho počátky spadají do doby nejméně před 4000 až 5000 lety.

V té době přicházeli do Indie nomádi ze Střední Asie mluvící sanskrtem. Usazovali se v úrodném údolí řeky Gangy, kam později přišla i část obyvatel z údolí Indu, když jejich řeky začaly vysychat. Nomádi s sebou přinesli své náboženství a přijali také část víry starousedlíků. Z této směsi se vyvinul hinduismus. Toto náboženství nemá ustálené učení ani jednotné obřady.

Hinduismus je chápán jako způsob života, jako souborné označení obsáhlého komplexu náboženských a filozofických tradic, praktik a zvyklostí asi 800 milionů lidí, žijících v Indii, Nepálu, Bangladeši, Bali, Pakistánu a na Srí Lance.

Hinduismus tak jako buddhismus, je náboženství, které pro své šíření, nevyužívalo misionáře. Hinduismus je způsob života, k němuž si musí člověk, pokud se hinduistou nenarodí, najít cestu sám.

Hinduisté uctívají některá zvířata či řeky (věří, že indická řeka Ganga je svatá. Podle mýtů byla řeka seslána na zem z nebe, aby očistila lidské duše, proto se každoročně

---

1) Allan J., Butterworth J., Langleyová M., Víra a vyznání, Slovart, 1993

miliony hinduistů omývají její posvátnou vodou). Hinduisté vykonávají poutě k posvátným místům a uctívají mnoho bohů. Nejvyšší postavení má bůh Bráhma, Absolutno, který je všude přítomný a řídí svět za pomoci mnoha nižších bohů. Mezi nejoblíbenější bohy patří Višnu, ochránce světa, a bůh světla, a Šiva. Višnu má mnoho inkarnací, mezi jinými i Rámu a Kršnu. Šiva je jak ničitel, tak i jogín. Šivova manželka, matka bohů, se také zjevuje ve dvou podobách, jako milosrdná Párvatí nebo krutá Kálí.

Hinduistou se člověk nestává, ale rodí. Není možné se této víry vzdát. Hinduistická společnost je přísně rozdělena do dědičných tříd neboli kast. Věří se, že kastovní systém vděčí za svůj původ čtyřnásobnému členění společnosti, které se vytvořilo v těle stvořitele Bramhy. Bráhmené, kněží a učená třída, vznikla z úst, šlechtici a vojáci, z jeho paží, statkáři a obchodníci z jeho stehén, rolníci a dělníci z jeho nohou. Ti kteří k žádné kastě nenáleželi, byli označeni za nedotknutelné. Pokud by se nedotknutelných dotkli lidé z vyšších kast, stanou se sami nečistými. Po dlouhá staletí byli lidé uzamčeni uvnitř kasty, v níž se narodili. V dnešní době je zacházení s někým jako s nedotknutelným protizákonné. Tradice kast je ovšem v lidech hluboce zakořeněna a dodnes jsou kasty v Indii zcela běžné a vládou tolerované. Sňatky jsou možné jen uvnitř kasty.

Dalším významným znakem hinduismu je víra v reinkarnaci. Většina hinduistů věří, že lidé mají duši, která neumírá s nimi, ale stěhuje z jednoho těla do druhého. Lidé, kteří žijí správně se znovu narodí ve vyšší formě. Naopak zlé skutky vedou k tomu, že se člověk vrátí na zemi jako zvíře nebo hmyz. Nutností zrodit se znovu se dá uniknout tím, že každý následující život se žije lépe.

Později byly sepsány sanskrtské texty, známé jako védy, které stanovily pro hinduismus příznačné, věroučné předpisy. Byla to sbírka náboženské literatury, která má podobný obsah jako Bible.

Život a výchova hinduisty. Po narození je představen Bohům. Při té příležitosti navštíví rodinu duchovní učitel, guru, a vloží do úst kojence medovou kaši politou máslem. Desátý den dostane dítě jméno. Ve čtyřech letech dítěti vyholí hlavu a jeho vlasy obětují rodinným bohům. Nové vlasy, které mu vyrostou, budou znamením nového života. Chlapci z rodin, které patří do jedné ze tří kast, se mezi sedmým a desátým rokem podrobují obřadům zasvěcení, kterým se začlení do kasty. Guru, kterého vybral otec, ovine malému hinduistovi pravou paží a hlavu posvátnou šňůrou na znamení, že od nynějška je dvakrát narozený. Od osmi let by ho měl vychovávat guru. V osmnácti letech se z hinduisté stává hospodář, který se stará o rodinu. Manželský obřad trvá několik

dní. Manželka do svého nového obydlí přináší domácí oheň, usedá na červenou hovězí kůži a potom se s manželem podělí o obětní jídlo. Ženatý muž se stává hlavou rodiny a jeho povinností je zplodit syna, aby zajistil potomstvo, bdí nad domácím krbem a vykonává domácí náboženské obřady. V každém domě je oltář, u kterého se modlí při svítání a západu Slunce. Poté, co nejstarší syn dospěl, by se měl věnovat duchovním činnostem. Veškeré dění v životě hinduisty má posvátný charakter.

Hinduismus řadíme do náboženství východního, mystického, které zdůrazňuje, že lidstvo nachází Boha uvnitř svého ducha a chce osvobodit duši od věčného koloběhu znovuzrození a převtělování.

#### **1.4.5 Buddhismus<sup>1)</sup>**

Buddhismus je náboženství bez Boha, patří do východní mystické tradice. Podle historie je zakladatelem buddhismu Siddhártha Gautama, čili Buddha neboli „probuzený“, který se narodil před více jak 2500 lety (asi rok 563 před naším letopočtem) v severní Indii jako syn bohatého knížete z rodu Šajků. Otec ho chránil před utrpením života. Žil v paláci, dostal vzdělání a za manželku princeznu, která mu porodila syna. Bylo to přepychové vězení. Siddhártha utekl, na šest let se stal asketou. Osvícení dosáhl při meditaci pod stromem probuzení. Pochopil, že utrpení se člověk zbaví, když půjde střední cestou smyslových požitků a cestou slepé sebetrýzně.

Buddha zemřel ve věku 80-ti let. Jeho tělo bylo spáleno a ostatky rozděleny mezi osm rodů. Rody vystavěly pro ostatky hrobky, které byly později rozšířeny na takzvané pagody, kam dodnes přicházejí poutníci Buddhu uctívat.

Všichni buddhisté mají přísně zakázáno zabíjet a způsobovat utrpení lidem či zvířatům, krást, lhát, mít sexuální vztahy mimo manželství a užívat drogy včetně alkoholu. Za života Buddhi měla Indie velmi rozvinutou kulturu. Buddhovo učení se zde rychle rozšířilo. V buddhismu neexistují žádná dogma. Každé tvrzení je možné a nutné si ověřit. Cílem je plné rozvinutí všech skrytých kvalit těla, řeči a mysli.

Podle Buddhy se buddhistické učení dělí na tři úrovně, protože je dal třem různým typům lidí.

První nejnížší úroveň se nazývá Malá cesta. Je určena těm, kteří se chtějí vyhnout utrpení a sledují především své vlastní zájmy. Buddha je učil o zákonu příčiny a následku,

---

1) Internet: [www.volne.cz](http://www.volne.cz), seminarky.cz

o tom, že nic z toho , na co myslíme, co řekneme nebo uděláme, se neztratí, ale dříve nebo později se to k nám v nějaké podobě vrátí .

Druhým, vyšším stupněm je Velká cesta. Je pro lidi, kteří chtěli učinit více pro druhé. Je to učení o soucitu a moudrosti.

Nejvyšší stupeň je Diamantová cesta a je určena těm, kteří mají silnou motivaci rozvinout vlastní vnitřní bohatství pro dobro všech bytostí, pouze jim chybí účinný způsob jak toho dosáhnout. Těmto lidem Buddha nabídl tři cesty, cestu energie, cestu bdělosti a gurujogu. Gurujoga je dnes velmi rozšířená na Západě, protože v sobě zahrnuje první dvě cesty, je nejrychlejší, nevyžaduje dlouhodobý pobyt v extrémních podmínkách, rozvíjí jasnost a samostatnost mysli a zbavuje mysl dogmat. Její cvičení probouzí hluboké vnitřní bohatství, vede ke spontánnímu stavu bez jakéhokoliv předstírání.

Buddhistické učení bylo 1500 let předáváno v Indii a poté 1000 let v Tibetu. Po okupaci Tibetu Čínou bylo mnoho buddhistických mnichů z politických důvodů nuceno uprchnout na Západ. Od té doby se na Západě buddhistické učení postupně rozvíjí.

Dnes buddhismus oslovuje nezávislé a samostatné lidi a je hlavním duchovním směrem ve většině východoasijských zemí. V Indii, ve své rodné zemi, je náboženstvím menšinovým, ale prochází renesancí. Jeho ranější formy se vyskytují v jihovýchodní Asii, na Srí Lance, Barmě, Thajsku, Laosu, Kambodži. Buddhistické směry se také vyznávají v Tibetu, Nepálu, Vietnamu, Číně, Koreji a Japonsku. V Číně, Vietnamu, Tibetu, Laosu a Kambodži je dlouhodobě z politických důvodů omezován a jsou vyvíjeny snahy, které by měly ohrozit jeho zdejší přežití. Naproti tomu na Západě se těší stále větší pozornosti. Odhaduje se, že buddhismus vyznává asi 200 milionů lidí. Od roku 1972 založil duchovní vůdce Diamantové cesty, přes 300 buddhistických center po celém světě, většinu z nich v Evropě. Od roku 1994 se rozvíjí také v České republice.

Myslím si, že rychlé šíření buddhismu ve světě i u nás je způsobeno tím, že lidé stále více touží po vnitřní svobodě a zároveň po pocitu sounáležitosti. Buddhismus nenutí ke změně kultury, ale přizpůsobuje se kulturním podmínkám jednotlivých zemí, aniž by při tom ztratil svou podstatu. Cílem Buddhova učení je plné rozvinutí všech skrytých kvalit těla, řeči a mysli.

Buddhismus mimo jiné hlásá, že každý je zodpovědný za svůj život. Ne, že život člověka je řízen nějakou nadpřirozenou bytostí, které musí být oddán a které se zodpovídá ze svých hříchů, v buddhismu se člověk musí očistit sám před sebou.

## 1.5 Potřebují lidé náboženství ?

Na otázku, zda potřebuje lidstvo náboženství, je pro mě, jako pro osobu nábožensky nevěřící odpověď snadná. Domnívám se, že člověk pro svůj život náboženství nepotřebuje. Člověk potřebuje víru, která je smyslem života, která však mnohdy nemá s náboženstvím a jeho symboly nic společného. Kdokoliv může tvrdit, že je silně nábožensky věřící, navštěvovat svatá místa, modlit se k Bohu, ale pokud neuznává základní morální hodnoty jako je život či zdraví, tak je úplně stejný jako ten poslední v Boha nevěřící vrah. Od pradávna bylo náboženství zneužíváno k dobývání nových území, podmaňování si cizích národů. Sloužilo k upevňování moci a stalo se politickou zbraní, která je daleko horší a ničivější než atomové války. Zbraní kvůli které každý den v 21. století umírají na světě desítky lidí. Umírají jen proto, že vyznávají jiná náboženství, že věří v bytost, která má jiné jméno. Samozřejmě, že náboženství není jediným světovým zlem, ale je důvodem mnoha konfliktů, mezi národy, mezi skupinami, či mezi sousedy. Člověk je velice inteligentní bytost, která prahne po moci a právě náboženství se v jeho rukou může změnit v hrozbu.

Možná by to bylo zcela jiné, kdyby na světě existovalo pouze jedno náboženství, nebo kdyby veškerá náboženství a zejména věřící se navzájem respektovali, což je v dnešní době již málo pravděpodobné, ale snad ne nemožné. Vzhledem k tomu, že na světě není jen dobro, lidstvo by si jistě našlo jinou záminku nebo důvod, který by zneužívalo stejně jako náboženství.

## 1.6 Dílčí závěr

O náboženství existuje mnoho písemností, názorů, podkladů. Dalo by se napsat mnoho vět, či popsat mnoho stránek, jak v pozitivním smyslu, tak bohužel i v negativním. Stále se jedná o jev s ohromným vlivem na člověka, potažmo celou společnost. Právě v tom by se měla hledat síla, která by mohla spojit lidi rozličných národností a změnit svět k lepšímu. Neměly by se hledat rozdíly, jaká kdo vyznává náboženství, ale měla by se rozvíjet filozofie, která je všem náboženstvím společná. Bez náboženství je možné žít, bohužel je však nedílnou součástí společnosti, nelze se ho zbavit nebo ho zakázat, proto je třeba hledat jiná lepší východiska a náboženství k tomu využít.

Nesmíme věřit, že se náboženství stane metlou lidstva, metlou, která rozpoutá ničivou

válku mezi národy, i když musíme připustit, že se svět, na prahu 21. století v blízkosti této hrozby pohybuje. Naopak, musíme věřit, že se světová náboženství spojí a přivedou národy k pokojnému životu. Základ, respektive první krok k tomuto učinil zesnulý představitel katolické církve papež Jan Pavel II, který se sešel s představiteli ostatních církví a naznačil směr, kterým by se měla náboženství ubírat. Bude ovšem dlouho trvat, než se mezi sebou začnou respektovat i ti nejposlednější věřící. Třeba přijde doba, kdy bude zcela běžné, že se bude moci křesťan pomodlit v hinduistickém chrámu, muslim v křesťanském kostele a žid třeba v muslimské svatyni.

## 2. Výchova

### 2.1 Obecná charakteristika výchovy <sup>1)</sup>

Výchovu je možno definovat jako záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti. Vzhledem k jedinečnosti člověka je také nutno dodat, že je to specificky lidská činnost.

Výchova je velice složitý mnohodomenný jev.

Výchovou rozumíme vše, co formuje život dítěte. Je to především vliv rodičů, ať záměrný nebo neuvědomý. Bylo by omylem, kdyby se rodiče domnívali, že vykonávají výchovnou činnost jen tehdy, když přihlídnou k dětem, vezmou si je do práce, poučují je a napomínají je nebo je trestají. Vše, čeho jsou děti u rodičů svědky, určuje jejich život, a tedy je vychovává. Výchova je vše včetně vlivu ostatních lidí, s nimiž se děti setkají ať jako s vychovateli, učiteli, mistry nebo se spolužáky, přáteli a sousedy. Mocným výchovným činitelem je i celý průběh života, do něhož děti vstupují, zvláště to, co je na něm významné, ať už proto, že je to lákavé, nebo že to dráždí a provokuje. Vše čeho jsou děti svědky, určuje jejich život, a tedy je vychovává. Výchova je proto dění velmi široké a jde o to, abychom si uvědomili, co je na ní to podstatné.

Při výchově stojí proti sobě vždy dvě strany, které spolu komunikují. Na jedné straně je to člověk, na druhé výchovné vlivy. I nejmenší dítě je svého druhu samostatný člověk i přes závislost na matce a její každodenní péči. Není předmětem, který se dá libovolně zpracovávat. Dítě se začíná samo dívat, samo začíná naslouchat zvukům zvenčí, samo začíná sahát po předmětech ve svém dosahu. Pozorujeme-li je pozorně, neujde nám, že si záhy samo vybírá, po čem se chce dívat, co chce zaslechnout a čeho se chce dotknout. Na vnější vlivy dítě nereaguje pasivně, ale odpovídá na ně svým způsobem. Čím více dítě roste, tím je jasnější, že je vůči celému svému okolí a prostředí samostatnou stranou, i když dlouho závislou zejména na rodičích a na jejich každodenní péči. Podstatou výchovy je tedy komunikace. Upozornění nebo donucení je jen podnětem k tomu, aby se obě strany dorozuměly, zvláště aby dítě či nezkušený mladý člověk pochopil, jaká je jeho situace a co se od nich očekává. Při výchově nejde jen o to, aby se člověk něčemu přizpůsobil a něčemu se naučil, nýbrž aby něco pochopil a něčeho se s pochopením zúčastnil.

Základním problémem, souvisejícím s výchovou osobnosti člověka, je vztah mezi

---

1) Pelikán J.: Výchova jako teoretický problém, Ostrava 1995,

kmenovým vývojem člověka v historickém sledu a vývoj jedince od zárodku až do konce jeho fyzického bytí. Základní dispozice si člověk přináší na svět již v genetickém vybavení osobnosti. V tomto vybavení jsou jednak obecné lidské dispozice, ale současně i dispozice ryze individuální. Každý člověk je jedinečný a tuto skutečnost je nutno respektovat. Individuální vývoj každého jedince je určován prostředím, kam spadá jak stav společnosti, v níž žije, tak příslušnost k určité společenské vrstvě, národnosti či instituci. Dále sem spadá nejužší společenské prostředí, kam patří především rodina, nejbližší přátelé, později partneři, ale i bezprostřední klima třídy nebo pracovního kolektivu. Na dítě působí i celospolečenské změny a to jak přímo, protože se jich účastní, je jimi doslova atakováno třeba i formou vlivu masových sdělovacích prostředků, jednak zprostředkovaně v podobě interpretací rodičů, učitele, kamarádů. Utváří se tak pod vlivem nejrozličnějších podnětů složitá informační sféra, kterou každý individuálně, subjektivně interpretuje, na niž výběrově reaguje a propouští do svého vědomí především ty informace, které v dané chvíli odpovídají jeho duševnímu stavu, očekávání i míře otevření se dané informaci. Informace mají ovšem nejen náboj poznávací, ale nezřídka i emocionální. Kvalita tohoto emocionálního náboje se promítá do emocionality jedince opět velice diferencovaně v závislosti na osobnosti člověka.

Jedinec tedy v tomto procesu není pasivní, ale jeho aktivita se projevuje již v samotném výběru a vnitřní akceptaci vnějších vlivů. Proto na týž podnět reagují v týchž podmínkách jednotliví účastníci dané situace ryze individuálně.

Osobnost člověka se tedy utváří na bázi genetických dispozic v procesu vzájemného působení s okolním prostředím. V procesu tohoto vzájemného působení dochází k sociálnímu učení, kdy jedinec pod vlivem vnějších podmínek a na základě svých zkušeností s reakcí na tyto podmínky mění své chování a jednání. Významná je zde jeho osobní zkušenost, která se opírá především o poznatky z výsledků vlastního jednání a chování.

Uceleným termínem výchovy může tedy být následující obecná definice. Výchova je cílevědomým a záměrným vytvářením a ovlivňováním podmínek, umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi, stimulujících jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.

## 2.2 Dějiny výchovy <sup>1)</sup>

S výchovou se setkáváme od počátku své druhové i individuální existence. Život každého člověka je spoluutvářen tím, co se naučí. Výchova je tedy tak stará jako lidstvo. Patří k charakteristickým rysům, jimiž se první lidé odlišili od světa zvířat. Jestliže je obecně akceptováno, že k těmto rysům patří práce a řeč, pak k nim patří i výchova, neboť ani práce ani řeč nejsou cosi vrozeného, co by se objevovalo automaticky. Za vrozené lze považovat pouze dispozice, které však vyžadují výchovu alespoň v té nejprimitivnější podobě.

Pro život člověka má výchova takový význam, že je považována za pokračování plození. Lidský zárodek musí zrát devět měsíců, aby byl schopen samostatné fyzické existence, a musí ještě dlouho potom, po celé dětství a dospívání zrát v rodině a výchovných institucích, aby byl schopen samostatné duchovní existence. Právě dostatečně dlouhá doba tohoto zrání, nezbytně podmíněného výchovou, umožňuje pokrok společnosti.

Některé výchovné metody jsou tak staré, že se s nimi setkáváme již v nejranější fázi lidského vývoje. Je to především příklad dospělých, které dítě napodobuje. Výzkumy dosud nebo donedávna existujících primitivně žijících kmenů v odlehlých oblastech světa podává četné doklady technické a umělecké zručnosti těchto lidí, u nichž se přenášely zkušenosti z generace na generaci cestou příkladů a nápodoby. Archeologie, která může srovnávat různé prehistorické období, ukazuje postupné zdokonalování lidské zručnosti. Nebylo by to možné, kdyby mládež nebyla víceméně záměrně orientována na osvojení dovedností dospělých.

Dělba práce v prvobytné pospolné společnosti neexistovala. Všechna mládež se učila všemu, co bylo potřebné. V tomto smyslu byla výchova jednotná a zároveň všestranná. Jedno diferencující kritérium ovšem existovalo. Chlapci se učili vyrábět zbraně a užívat je při lovu, dívky se věnovali především domácím pracím a zajišťování potravy.

Důležitým prostředkem přirozené výchovy již tehdy byla hra, mezi níž a prací nebyla nijak ostrá hranice. Zvláštní význam měl tanec, který byl nejen prostým výrazem společné radosti a potřeby rytmického pohybu, ale měl i funkci rituální a výchovnou.

První stopy některých dosud užívaných metod rodinné výchovy najdeme již ve zmíněné společnosti prvobytně pospolné. Týkají se například metody odměny a trestu.

---

1) Cipro M., Průvodce dějinami výchovy, Praha 1984

Potvrzují to poznatky získané i v novějších dobách. V jedné knize o severoamerických indiánech z 18 století se konstatuje, že matky trestají své děti nanejvýš tím, že je pokropí vodou. Na větší dítě pak působí především napomenutím, v němž odsoudí jeho chování a připomenou mu příklad některého jiného člena rodiny.

Velkou úlohu ve výchově dětí hrálo slovní poučení, které při neexistenci písma bylo vedle názorného příkladu jediným prostředkem přenášení nahromaděných zkušeností z pokolení na pokolení.

Dějiny výchovy se vyznačují velkou nerovnoměrností vývoje v různých geografických oblastech. Ještě ve věku kosmických letů můžeme tu a tam najít zbytky prvobytně pospolného způsobu života v některých oblastech vzdálených současné civilizaci.

Základem rozvoje výchovy a vzdělanosti v Evropě a později na celém světě, pocházejí z dob před Kristem. Na území Evropy se střídaly velké státní útvary a každý nechal nějaký odkaz, který je základem výchovného a vzdělávacího systému i v dnešní době.

### **2.2.1 Výchova v Egyptě <sup>1)</sup>**

Velice obdivuhodná byla původní egyptská civilizace, trvající zhruba od 3. tisíciletí př.n.l. Výchova v ní zaujímala velmi významné místo. Mít syna v duchovním slova smyslu, bylo pro vzdělaného Egyptěana přímo náboženským příkazem. Základním smyslem výchovy bylo vštípit mládeži úctu k pravdě a řádu. Respektovat pravdu a řád znamenalo ovládat se, nepodléhat vášním, přijímat mlčenlivě svůj úděl, skromně, ukázněně a loajálně se integrovat do svého okolí.

Z dochovaných dokumentů je zřejmé, že už tehdejší učitelé dobře věděli, že vychovávat znamená vštěpovat lásku. Za ctnost všech ctností byla považována trpělivost. Nicméně i trest byl považován za nezbytnou metodu výchovy. Svědčí o tom i staré egyptské úsloví, podle něhož „uši žáka jsou na zádech“. Trest byl považován za účinný, když následoval bezprostředně po přestupku.

Úplné vzdělání se dostávalo jen kněžím a vladařům, ostatní třídy se musely spokojit s věděním omezenějším. Jistá sociální mobilita však možná byla, jelikož sociální skupiny nebyly tak hermeticky uzavřené a podmíněny rodem tak jako indické kasty, což činilo egyptskou společnost stabilnější, přesněji řečeno odolnější vůči degeneraci.

---

1) Cipro M., Průvodce dějinami výchovy, Praha 1984

Vyšší školy existovaly ve velkých městech a učilo se v nich především náboženství, filozofii, fyzice, medicíně, matematice, a architektuře. Kněží studovali interně, jiní příslušníci vyšších vrstev externě. Lid měl značně nižší vzdělání, ale znalost čtení a psaní byla rozšířena dokonce více než v dnešním Egyptě. Na vysoké úrovni byla matematika a geometrie i metody jejich vyučování, kdy výuka byla založena zejména na praktické činnosti.

Egyptský styl výchovy, vzhledem k tomu, že výchovná koncepce zůstala po celou dobu v podstatě beze změn, byla jedním z důvodů dlouhého trvání doby panování faraónů v Egyptě.

### 2.2.2 Výchova v Řecku<sup>1)</sup>

Kultura starých Řeků a Římanů byla vrcholem starověké vzdělanosti a logicky také vrcholem rozvoje výchovy. V řeckých pedagogických odkazech najdeme první teoretické koncepce výchovy a výklad některých zásadních výchovných problémů. Dvě nejtypičtější výchovné soustavy, které se uplatnily ve starém Řecku, jsou systém spartský a athénský. Protože Sparta byla jak známo, militaristický stát, který měl mnoho vnějších nepřátel, byla výchova mládeže orientována k přípravě tvrdých, otužilých a bezohledných bojovníků. Spartská výchova měla bezesporu četné pozoruhodné rysy a dějiny výchovy ji nemohou ignorovat. Některé správné principy jako náročnost, vytrvalost a odvaha byly však ve Spartě ve skutečnosti deformovány extrémním zdůrazněním až k absolutní nelidskosti. Ve Spartě se chlapci ve věku od sedmi do osmi let věku soustřeďovali do státních výchovných zařízení. Těžiště výuky bylo v tělesných cvičeních a vojenském výcviku. Hudba, zpěv a tanec měly za úkol dodávat této výchově potřebnou bojovou náladu. Čtení a psaní bylo omezeno na minimum. Morální výchova se snažila mládeži vštípit představy o hrdinství a vlasteneckých povinnostech.

Více pozornosti zaslouží výchova athénská, která nepodněcovala pouze tělesný rozvoj, ale snažila se realizovat ideál harmonizující zdatnost fyzickou a vytříbenost estetickou s vyspělostí rozumovou a mravní. Ve vrcholném období Athén kvetlo umění i vědy a také vzdělání nabývalo na významu. Vedle tradiční gymnastiky, hudby a tance se stala samozřejmostí výuka čtení, psaní gramatiky, kreslení, počtů i předmětů věcného poznání. Velký význam se připisoval rodinné výchově. Rozvíjelo se i školní vzdělání.

---

1) Cipro M., Průvodce dějinami výchovy, Praha 1984

Od sedmi do čtrnácti let navštěvovaly děti učitele, kteří jim poskytovali jazykové vzdělání i znalost počtů, dále navštěvovaly učitele, u nichž se učili hudbě a ostatním muzickým uměním, zpívaly a tančily. Ve čtrnácti začali chlapci navštěvovat zápasnickou školu.

Další výchova probíhala na gymnáziích, ale ta už byla určena pro nejzámožnější mládež, zde se chlapci připravovali na řízení státu a učili se filozofii, politice, literatuře a věcem potřebným. Další vzdělávání bylo možné na Akademiích, kde se většinou vyučovalo zejména řečnictví.

Ve starém Řecku se systém vědění členil na sedm hlavních disciplín, byla to gramatika, rétorika, dialektika, matematika, fyzika, astronomie a hudba.

### 2.2.3 Výchova v Římě<sup>1)</sup>

Římská kultura byla ovlivněna řeckými tradicemi, přesto si římská kultura a výchova zachovala specifickou, dosti dobře odlišitelnou od ducha řecké vzdělanosti.

Římané se méně zajímali o disciplíny abstraktní a umělecké, ale zato byli nedostižní v disciplínách, které měly bezprostřední vztah k praktickému životu. Vybudovali právní systém, který patří dodnes k základům právní vědy. Ve stavebnictví vynikli především konstruování lázní, silnic, mostů. Římané patřili mezi skvělé organizátory. Také katolická církev vděčí v nemalé míře za svůj rozmach organizačnímu talentu Římanů.

I v oblasti výchovy byli Římané zpočátku proti Řecku zaostalejší. Do doby než se dostali do styku s řeckou kulturou, tak školství u Římanů prakticky neexistovalo. Za výchovu byla odpovědná především rodina. Jejím úkolem bylo vychovávat v ctnostech. Měla za úkol vychovat dobrého občana a vojáka. Po dobytí Řecka byli přiváženi do Říma řečtí otroci, kteří byli pedagogicky natolik vzdělaní, že mohli vyučovat. V Římě se začali zřizovat školy, z nichž byla posléze vytvořena soustava, která dala základ pozdějšímu systému evropského školství.

Římský školský systém vykrystalizoval do tří stupňů, které tvořily školy elementární, gramatické a řečnické. Odpovídala trvalým společenským potřebám přirozeného rozvoje mladého člověka i logickému poznání. Dodnes se ve svých obecných obrysech v podstatě nezměnila a odpovídá vcelku naší koncepci školství.

Typickým znakem řecké i římské výchovy byla na rozdíl od východních národů její

---

1) Cipro M., Průvodce dějinami výchovy, Praha 1984

světská orientace. Byla organizována státem, nikoliv náboženskými institucemi, a proto se tu setkáváme s výchovou zaměřenou více na pozemské hodnoty.

#### **2.2.4 Výchova byzantská**

Po rozpadu říše Západořímské převzala historickou štafetu nositele vzdělanosti, kultury a výchovy říše Byzantská.

Byzantský školský systém zůstal v podstatě věrný řecké a římské soustavě tří cyklů. Elementární cyklus dával základy čtení, psaní a počtů. Střední cyklus pro žáky mezi desátým a patnáctým rokem, byl zaměřen na literaturu, historii, zeměpis, přírodovědu a etiku, přičemž východiskem byla nejčastěji řecká poezie. Nejvyšší cyklus měl těžiště v rétorice s nezbytnými prvky filozofie a často i medicíny.

V Byzantské říši se začínají objevovat teoretické úvahy o výchově. Obsahují úvahy o tom, zda přirozenost člověka může být zlepšena. Každá povaha může být vychována a každý člověk se může výchovou stát dobrým. Při takové výchově se doporučuje trpělivost, poučení o dobrém a zlém, povzbuzení od dobrého a odstrašení od zlého.

V naší historii v souvislosti s Byzantskou říší si připomínáme její vysokou kulturu s příchodem Konstantina a Metoděje, vzdělaných byzantských kněží, které povolal v 9. století velkomoravský kníže Rostislav, aby šířili slovanské písmo a vzdělanost.

#### **2.2.5 Výchova arabská**

Arabové vybudovali mocnou říši sjednocenou islámským náboženstvím. Sahala od Indie až po Španělsko a na rozdíl od křesťanství se Arabové nerozpakovali převzít „pohanské“ vědy a spolu s duchovními tyto dále rozvíjeli. Dosáhli tím, zejména v lékařství a matematice vynikajícího pokroku.

Na prvním stupni vzdělání však Arabové zakládali veškeré výchovné působení na své náboženské pravdě, úzce spojená etickými příkazy. Aby se však stal Arab dobrým věřícím, musí se mu dostat náležité mravní výchovy v duchu Koránu.

Obsahem vyučování vyspělejších žáků byly kromě náboženství zejména poezie, gramatika, počty a pravidla slušného chování. Starší žáci se věnovali často studiu práva, tradicím islámu a četbě Koránu.

---

1) Cipro M., Průvodce dějinami výchovy, Praha 1984

### 2.2.6 Výchova v Číně <sup>1)</sup>

K nejstarším civilizacím patří také kultura čínská. Spolehlivé historické prameny z 11. stol př. n. l., poskytují jasný obraz kultury a výchova té doby.

Jednou z prvních činností, o které jsou dochované záznamy, které se vyučovali mladí bojovníci byla střelba z luku. Cvičení se zbraní však nebyla jedinou formou výchovy. V její pestrosti se přímo odráželo také klima země se střídáním ročních období. Zatímco jaro a léto bylo zasvěceno vojenské přípravě, na podzim a v zimě se vyučovali činnosti“uzavřené“: hudba, tanec, aj.

Čínská výchova byla založena na souboru šesti umění, která formují ideálního muže: znalost obřadů, střelba z luku, řízení vozu, hudba, čtení, psaní a počty. Vlastní výchova začínala až v deseti letech, kdy chlapci byli odděleni od dívek, které se učily dovednostem potřebným budoucím ženám a matkám. V čínské výchově hrál důležitou úlohu respekt žáka k učiteli, jednota poznání a ctnosti, dodržování tradic a spojování cvičení paměti s duševní koncentrací.

### 2.2.7 Výchova v Indii <sup>2)</sup>

Mezi významné civilizace se zajímavou výchovnou koncepcí patřila i Indie. Celá indická civilizace se dělí, dle svého postavení ve společnosti do několika kast. Toto dělení se odráží i ve výchově a vzdělání. Výchovy se původně dostávalo jen představitelům nejvyšší kasty - kněžím. Později i kastě vojáků a obchodníků. Příslušník nejnižší kasty mohl získat vzdělání jen vyjimečně.

Jednotlivá stadia výchovy a vzdělávání byla ostře oddělena. První spočívalo v rodinné Výchově, kde se dítě učilo číst, psát a počítat od rodičů. Představitel nejvyšší kasty v osmém roce vstoupil do učení k učiteli. Po devíti letech učení následovaly další čtyři roky vyššího učení. Po něm se žák specializoval na určitý předmět.

Vznik buddhismu vnesl do indického učení kvalitativně nové prvky. Buddhismus kladl velký důraz na morální výchovu směřující k dobru, lásce, soucitu, nenásilnosti, svobodě, snášenlivosti. Buddhismus učil, že vzdělání je určené a dosažitelné pro každého.

---

1) 2) Cipro M., Průvodce dějinami výchovy, Praha 1984

### 2.2.8 Výchova židovská <sup>1)</sup>

Velice svérázným příspěvkem do dějin výchovy je stará kultura hebrejská a její výchovný systém. Židé byli první, kdo vyznával monoteistické náboženství, což nepochybně ovlivnilo jejich soudržnost. Ani toto náboženství by se však nemohlo dlouhodobě udržet bez výchovy, která u starých Hebrejů zaujímal velmi významné místo. Zvláště dvě její stránky stály vždy v popředí, a to gramotnost a důraz na výchovu mravní.

Židé nejdůsledněji ze všech národů starého Orientu učili svou mládež číst a psát. Základní vzdělání bylo přístupné všem. Jeho těžiště bylo v rodinné výchově, která se věnovala všem dětem, zatímco výchova školní byla vyhrazena pouze chlapcům. Ve výchově se používalo i trestů, od kterých se postupem času začalo upouštět.

Školní výchova měla chlapce naučit gramotnosti a uvést do studia národních zvyků a tradic. Hebrejská výchova byla významně založena na praxi. Zato tělesná výchova byla převážně zanedbávána.

Skutečnost, že si židé uchovali svou identitu po dlouhá tisíciletí, je v historii ojedinělým dokladem toho, jaký účinek může mít věrnost tradicím a respekt k výchově, která tyto tradice přenáší z pokolení na pokolení.

### 2.3. Typy výchovy

Od narození na člověka působí mnoho vlivů, které jsou vyvolané záměrně či jsou součástí světa. Tyto vlivy, přicházejí z různých stran, mají různou sílu, kterou působí na osobnost člověka. Tyto vlivy můžeme nazvat typy výchovy. Základem výchovy každého jedince je výchova rodinná, s kterou jsou spjaty veškeré ostatní. Mám tím na mysli výchovu rozumovou, mravní, pracovní, estetickou, tělesnou, sexuální apd. Rozšiřování a prohlubování uvedených výchovných postupů je prováděno již ve školkách, školských zařízeních a zejména ve společnosti, kde se objekt výchovy pohybuje.

---

1) Cipro M., Průvodce dějinami výchovy, Praha 1984

### 2.3.1 Výchova v rodině <sup>1)</sup>

Rodinou se rozumí zpravidla malá skupina lidí, která vzniká manželstvím a umožňuje vzájemné soužití mezi oběma manželskými partnery, soužití rodičů a jejich dětí, utváření vztahů mezi příbuznými a společností.

Rodina plní vůči svým příslušníkům a také ve vztahu ke společnosti určité specifické funkce.

Za základní funkce rodiny jsou považovány funkce ekonomicko-zabezpečovací, biologicko - reprodukční, výchovná a výchova k odpočinku a regenerace tělesných a duševních sil.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce rodiny. Podstatou je začlenění rodinných příslušníků do výrobní nebo nevýrobní sféry určitých profesí, které přináší určité množství ekonomických prostředků. Rodina se tak stává jakousi jednotkou mikroekonomického rozhodování o prostředcích, které má k dispozici. Rozhoduje se jak je využije, investuje, případně kam je uloží. Na rodičích také spočívá podstatná část zabezpečení materiálních podmínek pro zdravý a plnohodnotný vývoj dětí.

S ekonomickým zabezpečením rodiny je spjata biologickoreprodukční funkce. Děti jsou pokračováním života rodiny. V období, ve kterých měla silné ekonomické postavení výrobní činnost řemeslnických a rolnických rodin, byly děti zpravidla následovníky rodinné profesní tradice. K oživení této tendence dochází v souvislosti s procesem privatizace služeb a výrobních činností také v našich současných společenských podmínkách. Biologicko-reprodukční funkce rodiny spočívá i v tom, že manželství je institucí pro společensky uznávaný sexuální styk.

Odpočinek a regenerace tělesných a duševních sil patří k těm funkcím rodiny, jejichž význam v současné společnosti spíše narůstá. Příčiny můžeme vidět ve změnách způsobu života členů rodiny ovlivněných například změnami ve vlastnických vztazích, posuny v hodnotových orientacích, invazí technických prostředků do života rodiny, možnostmi, jak naložit s volným časem atd. V tomto smyslu plní rodina a domov určitou funkci kompenzačního prostředí proti světu profesních povinností, požadavků a nároků, zejména u svých dospělých členů. Děti hledají a nacházejí v některých věkových obdobích ono prostředí pro „regeneraci sil“ spíše mimo rodinu, i když ani v případě dětí

---

1) Pelikán J., Výchova jako teoretický problém, Ostrava 1995

nelze z hlediska této funkce podíl rodiny podceňovat.

Rodina má ve vyspělých společnostech hlavní odpovědnost za výchovu svých dětí. Tato odpovědnost vychází z historických a kulturních tradic života společnosti a je zakotvena v jejich právních a mravních normách. V životě rodiny se v pozitivním i negativním smyslu promítají celkové dlouhodobé důsledky výchovy jejich dětí. Od určitého věku dětí už nemůže rodina zabezpečit komplexní a multikulturní rozvoj dítěte vlastními silami. V této době je odkázána na spolupráci s jinými specializovanými výchovnými institucemi.

Výchova v rodině byla od počátku existence civilizovaného lidského společenství spjata s utvářením mravních rysů. Rodiče, potažmo rodina, by měli dbát na to, aby jejich děti a členové byli čestní, pravdomluvní, ukáznění, zásadití, aby měli úctu k lidem, byli patřičně skromní, vytrvalí, cílevědomí atd.

### **2.3.2 Společenská výchova <sup>1)</sup>**

V každém věkovém období života dítěte má rodina své specifické úkoly také při rozumové výchově dětí. Největší význam je rodině v tomto směru přisuzován v době od narození dítěte do jeho vstupu do školy. Neméně významné však může být působení rodiny (rodičů, prarodičů, sourozenců) na rozvoj kognitivní výbavy dítěte i v období jeho školní docházky. Rodina může významně působit zejména při motivaci dětí a při vytváření podmínek k dlouhodobým a systematickým vzdělávacím aktivitám, ovlivňujícím rozvoj dítěte např. v cizích jazycích, v přírodních a společenských vědách.

Rodina se podílí na utváření vztahu dětí k lidem žijícím v jejím okolí a ke společnosti vůbec. Dítě se seznamuje prostřednictvím svých rodičů s názory a postoji k ekonomickým, politickým, ekologickým a dalším otázkám života společnosti. Během života zaujímá určitý postoj, který se většinou ztotožní s příslušníky rodin. Jaký vztah a jaký názor mají rodiče na lidi a společnost, tak stejný nebo podobný vztah mají jejich děti.

---

1) Střelec S., Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I, Brno 1998

### **2.3.3 Výchova tělesná <sup>1)</sup>**

Rodina má také značné možnosti při zdravotní, tělesné a sportovní výchově svých dětí, jednak při vytváření podmínek pro jejich tělovýchovnou a sportovní činnost mimo rodinu, jednak prostřednictvím zdravého a hygienického životního režimu v rodině. Děti by měly být od mala vedeny, třeba i hrou k pravidelným tělesným cvičením, sportovním aktivitám a dodržování pravidel osobní hygieny. Důležitou součástí životosprávy je stravování. Rodiče by měli být svým dětem příkladem také v tom, jak účelně dokáží využívat svůj volný čas k aktivnímu odpočinku, spojovanému s pohybovou aktivitou.

### **2.3.4 Výchova pracovní<sup>2)</sup>**

Rodina patří k důležitým činitelům také při vytváření vztahu k práci a při volbě povolání dítěte. Tento vztah se vyvíjí od počátečních návyků sebeobsluhy u batolete až například po převzetí rodinné firmy u dospělého člena rodiny. Obecně platí, že by rodiče neměli ponechat bez povšimnutí přiměřené pracovní příležitosti, které poskytuje rodinné prostředí a měli by pravidelně dětem svěřovat některé domácí práce. Pracovitost provázená zaujetím a tvořivostí, to jsou v kterémkoli oboru lidské činnosti uznávané záruky individuální i skupinové prosperity. Vztah k práci je jedním z důležitých faktorů, který determinuje profesní a životní dráhu každého člověka a rodinné prostředí má na jeho utváření značný vliv.

### **2.3.5 Výchova estetická, kulturní <sup>3)</sup>**

Rodina spolu se školou utváří základy vztahu dítěte ke kráse v umění, v přírodním a společenském prostředí. Rodina jejíž členové vidí v umění významnou životní hodnotu a žijí bohatým kulturním životem, ovlivňuje v tomto smyslu dítě výrazněji než jiné výchovné instituce. Pokud rozpoznají rodiče sami nebo ve spolupráci s učiteli u dětí předpoklady pro některou z esteticko výchovných činností, měli by dětem umožnit navštěvování příslušného kroužku nebo základní umělecké školy. Vedle zprostředkování esteticko-výchovných a uměleckých zážitků působí rodiče na dítě také tím, že vytvářejí kulturní rodinné prostředí, které netvoří jen umělecké předměty a vkusné zařízení bytu,

---

1) 2) 3) Střelec S., Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I, Brno 1998

ale i kultura vztahů mezi rodinnými příslušníky a celkový kulturní životní styl rodiny.

### **2.3.6 Výchova sexuální<sup>1)</sup>**

O sexuální výchově můžeme v současné době říci, že se jedná o samostatnou vědeckou pedagogickou disciplínu. Jedná se o činnost vychovatele, při které vychovávaný získává společensky žádoucí vědomosti a postoje v sexuálním chování. Sexuální výchova v rodině u dítěte začíná již v období batolete, kdy poznává a získává vztah ke svému tělu. Dítě se dotýká částí svého těla a jednou objeví i vlastní pohlavní orgány. Rodiče se jim snaží tyto části těla pojmenovávat. Přitom dochází k prvním kroků v sexuální výchově. Od počátku by se mělo věcem říkat pravými jmény, o to je to potom s přibývajícím věkem snadnější, jelikož otázek, týkajících se těla bude přibývat. Na druhou stranu by rodiče měli odolávat pokušení poskytovat dítěti některé informace příliš brzy a nechal je, kdy to dítě pochopí.

Dlouhé diskuse se vedly o to, zda zařadit sexuální výchovu po bok výuky na základních školách. Světové dění ukazuje, že je to nutnost. Svědectvím jsou nechtěné, neplánované děti, uměle přerušená těhotenství, pohlavní choroby, sexuální zneužívání dětí apd.

### **2.4 Cíle výchovy<sup>2)</sup>**

Cílem výchovy se rozumí společenský ideál, představa toho, čeho se má ve výchovné činnosti za pomoci výchovných činitelů dosáhnout. Ve výchovném cíli se formulují požadavky na člověka, jaký má být a také pro jaký osobní rozvoj a jaké společenské potřeby je ho nutno připravit. Výchovné cíle dávají činnosti vychovatele i vychovávaného jasný směr perspektivu a tvůrčí aktivitu.

Cílem a smyslem výchovy by mělo být vedení dítě k tomu, aby se postupně otevíralo světu a bylo schopno a ochotno přijímat všechny podněty, které se sebou život přináší. Dnešní svět je velice rozporný a konfliktní a to nelze před dětmi skrývat. Naopak výchova má za cíl na tuto rozporuplnost děti připravit tak, aby se učily na ni reagovat. Musíme dítě naučit se rozhodovat a reagovat na množství alternativ, zvolit adekvátní řešení dané situace a nést za vlastní rozhodnutí odpovědnost. Jde o to vychovat autentického

---

1) Střelec S., Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I, Brno 1998

2) Internet: seminarky.cz

člověka, vytvořit podmínky, prostor pro individuální rozvoj vnitřních sil člověka, které mu umožní seberealizaci v lidské společnosti. Je důležité vychovat v člověku smysl života, hodnotový systém a vnitřně přijaté mravní zásady. Takto strukturovaná psychika osobnosti projevuje vyšší úroveň konzistence v jednání a chování.

Dítě by mělo být nejen objektem, ale i subjektem výchovy. Má mít významný podíl na svém vlastním formování. Součástí výchovy by mělo být i vedení jedince k sebepoznávání. Každý člověk by měl pochopit odkud přichází, kdo je a kam směřuje.

Cíl výchovy by měl sledovat vnitřní svobodu osobnosti přiznávající totéž právo všem ostatním lidem. Člověk by měl chápat, že hranice osobní svobody končí tam, kde začínají hranice svobody někoho jiného. To ovšem předpokládá vedení k pochopení ostatních lidí, pochopení jejich jednání, vyplývajícího z individuálních motivací, vedení k toleranci vůči všemu lidskému a současně k netoleranci vůči všemu, co tuto lidskost potlačuje.

## **2.5 Chyby výchovy**

Mnoho dětí prochází během svého vývoje výchovou, kterou označujeme jako výchovu nesprávnou. Velký podíl na nesprávné výchově má přístup rodiny. Chyby, kterých se rodina při výchově dopustí, se projeví až jejich děti začnou vychovávat své děti. Chyby ve výchově svých dětí se dopustí každý, ať má vysokoškolské vzdělání či pouze základní, jelikož výchova dětí je nesmírně náročná a komplikovaná činnost. Člověk si až zpětně uvědomuje, co mohl dělat lépe, jaký mohl zvolit jiný postup.

Chybou může být přílišná přísnost, která je někdy důkazem odmítavého vztahu rodičů k dítěti, výrazem zklamání nad dítětem, které se nevyvíjí podle jejich představ a přání. Rodiče touží, aby jejich dítě dosáhlo vynikajícího postavení, a přitom se na ně neřívají kriticky nebo naopak až přehnaně kriticky. Vyžadují po něm výkony, pro ještě které nedozrálo věkem ani schopnostmi. Dítě, které na své úkoly nestačí, pozbývá rychle sebedůvěry, je nejisté, nespokojené, nešťastné.

I přílišná láska může ve výchově způsobit vážné škody. Vede k nezdravé shovívavosti, přepjaté starostlivosti a úzkostlivosti. Ze strachu o dítě odstraňují rodiče z cesty sebemenší překážku, nedovolí mu nic udělat, aby se mu nic nestalo, omezují jeho samostatnost i touhu po vlastním projevu. Tato přílišná láska vede k výchově rozmazlující a úzkostné.

Mnoho rodin se v dnešní době zabývá jen problémy ekonomického rázu a zapomíná,

že dítě potřebuje dostatek příležitostí projevit svoje city a emoce. Láska rodičů je to nejceněnější, co mohou dítěti dát. Dát mu vědomí bezpečí a životní optimismus. Jsou i rodiče, kterým na dětech nezáleží, a berou děti jako společenskou povinnost. Takoví rodiče se chovají k dětem chladně, nevšímavě, odmítavě, někdy dokonce i nepřátelsky.

Velký význam má pro výchovu čas. Čas, který tráví rodiče s dětmi. Chování mnohých dospělých je možné charakterizovat trvalým nedostatkem volného času pro dítě, neustálým spěchem a z něj vyplývající nervozitou. Nemají chvíli čas, aby si s dítětem poseděli, popovídali a pohráli. Dítě potom trpí trvalou nenasycenou potřebou citového kontaktu s rodiči. Mnohdy dochází k tomu, že nedostatek času je kompenzován dárky, či finančními obnosy. Děti si na toto velice rychle zvyknou a později již tak nestojí o čas strávený s rodiči, ale jen o to, co dostanou.

Důležitým předpokladem pro správnou výchovu je prostředí ve kterém dítě vyrůstá. Jde o prostředí jak sociální, tak estetické a materiální. Velice špatný vliv na dítě má, když vyrůstá v prostředí, které je bohaté na konflikty, hrubost a násilí. Jsou to právě konflikty, se kterými se dítě neumí psychicky vyrovnat, které mají za následek jeho nevhodné chování.

Dítě se tak pohybuje v prostředí, ve kterém se setkává s nevhodnými vzory, jimiž mohou být i samotní rodiče, jejich přátelé a známí.

## **2.6 Dílčí závěr**

Z celé historie výchovy jednoznačně vyplývá, že největší podíl na výchově a tím na utváření plnohodnotného člověka má rodinná výchova. Rodina hluboce určuje a poznamenává každého svého člena. Je dodnes nezastupitelná, zvláště v oblasti citové výchovy, morální a praktické. Člověk, zejména ve svém útlém věku, potřebuje někoho, o koho se může opřít, u koho má útočiště, o kom si je jist, že ho má opravdu rád. Rodina ho učí základům toho jak žít ve společnosti mezi ostatními lidmi, jak respektovat její požadavky, hodnoty a normy.

Doba, v které mají rodiče na dítě rozhodující vliv, je poměrně krátká a velice záleží na tom, aby ji správně využili a neproplytvali příležitostí, která se jim nikdy nevrátí. Výchova není jen záměrné vedení dítěte, ale celý život rodičů před dětmi.

I když se rodiče snaží z dítěte vychovat dobrého člověka, nezdědka dochází k tomu, že se u dítěte objeví poruchy chování, které se sebou přináší problémy. Problémy, které se

můžou dotknout nejen celé společnosti, ale i každého z nás. O poruchách chování hovoříme tehdy, nerespektuje-li jedinec, s přihlédnutím k jeho věku, sociální normy platné v dané společnosti.

Faktorů, které se podílejí na vzniku rizik při výchově, je celá řada. Opět se vrátím k vlivu rodiny respektive k chování rodičů před dětmi. Myslím si, že, rozhodující obraz jedince je v genetické dispozici. Pokud rodič „od přírody“ na jakýkoliv podnět reaguje podrážděně, či dokonce agresivně, dá se předpokládat, že i dítě bude mít stejné vlastnosti.

Velice důležité je sociální prostředí, v úplné rodině je riziko vzniku poruch chování menší. Role rodiče v neúplné rodině je daleko náročnější, jelikož se zvyšuje možnost, že rodina nebude schopna poskytnout dítěti dostatečné podněty pro jeho rozvoj a tím se riziko nežádoucího způsobu chování zvyšuje.

Od těchto faktorů, které mají své základy v rodině se odráží další poruchy chování, které se můžou u dítěte vyskytnout. Pro dítě se může stát samozřejmostí lhání, útek, šikánování a s tím spojená agresivita. Může trpět neurotickými poruchami, poruchami komunikace, či pozornosti.

Asi se všichni shodneme na tom, že je třeba maximum rizik, vznikajících při výchově, odstranit, případně co nejvíce potlačit. Domnívám se, že částečné řešení je v častější komunikaci mezi rodiči, školkou a následně základní školou. Jde tedy o komunikaci mezi prostředím, ve kterém se jedinec ve věku, který je klíčový pro utváření jeho osobnosti pohybuje. Veškeré náznaky poruch chování by se měly řešit v samém zárodku. Výchovné instituce a rodina by se měly včas o poruchách chování informovat a společně hledat východisko. Jelikož se jedná o komunikaci mezi lidmi, kdy každý jedinec je jiný a uznává jiné životní hodnoty, jedná se řešení bezesporu nejnáročnější.

### 3. Náboženská výchova

#### 3.1 Historie náboženské výchovy v Evropě<sup>1)</sup>

Náboženství mělo od svých samých počátků ohromný vliv na výchovu i na utváření osobnosti člověka. Všechna náboženství, která jsou známa, měly a mají ve své filozofii lásku, dobro a úctu ke zdraví a k životu. Dříve, než mohlo náboženství dle své filozofie pozitivně ovlivňovat výchovu a vést národy světa tím správným směrem, bylo již od počátku zneužíváno. Náboženství, která přetrvávají do současnosti, vznikla mezi otroky, rolníky a chudinou jako tužba po lepším hodnotnějším životě. Filozofií náboženství je i to (a v Bibli je to popsáno), že běda tomu, kdo je nasycen a dále prahne po dalším. Snazší je pro velblouda projít uchem jehly než pro bohatého vejít do království božího. Jakmile do náboženství začali pronikat zámožnější vrstvy, mění se i výklad jednotlivých zásad. Mocní, a zejména bohatá vrstva lidí, viděli v náboženství možnost, jak upevnit svoje postavení a moc vůči poddaným. Své myšlenky a záměry, společně s představiteli náboženství, poté dovedli prakticky k dokonalosti. Využívali tak zejména nevědomosti a omezenosti chudých vrstev národů. Církev se postupem času a za neustálého nabývání majetku stala nezbytným spojencem pro panovníky.

Pod vedením církve a na žádost panovníků byla velká část lidí vedena a vychovávána ve víře, že jejich osud a postavení ve společnosti je vůle Boha, a proti jeho rozhodnutí není možno se bouřit. Lidem tedy nezbývalo nic jiného než-li se k tomu spravedlivému Bohu modlit za lepší zítřek. Mnohdy se ukázalo, že prostý člověk, příslušník třetího stavu přes historickou omezenost svých rozumových schopností nebyl tak hloupý, aby nepochopil, že církev přes všechna svá kouzla a čáry, ho často podvádí. Jedinou možností jak v uvedené době protestovat bylo obrátit náboženství, která mu církev vštěpovala proti ní. Dodat náboženství, proticírkevní podobu. Tak vznikla druhá, neoficiální, kacířská podoba náboženské ideologie středověku. Vytvořily se tedy dvě protikladné třídní ideologie, dvě formy učení, které působily na výchovu lidí. Kacířská ideologie byla nežádoucí jak pro církev, tak pro panovníka, tudíž, byla nemilosrdně trestána, avšak nikdy zcela zničena. Dalším ohrožením pro náboženskou ideologii a tím výchovu, byl nástup vědy. Věda začala nabourávat náboženskou nauku a stejně jako kacíři byli zpočátku představitelé vědy, církví, potažmo panovníkem pronásledováni. Rozvoj světa ovšem ani náboženství nezastavilo a postupem času jeho vliv na výchovu

---

1) Budil I., Náboženství v životě jednotlivce a společnosti, Praha 1961

osobnosti člověka ve vyspělých zemích slábl. Na světě však zůstaly státy, rozsáhlá území a národy, kde je výchova člověka založena jen na náboženské ideologii a stále se brání světové tendenci.

### **3.2 Náboženská výchova v moderním světě**

Náboženská výchova i když ne v takovém měřítku, jako tomu bylo v historii a se slábnoucí tendencí, stále ovlivňuje výchovu lidí na celém světě. Nejvíce jsou náboženskou ideologií ovlivňováni lidé v Asii, kde má náboženství daleko hlubší kořeny, než tomu je v jiných částech světa, ale i zde sice velice pomalu dochází k oslabení zájmu o náboženství.

Sami představitelé světových náboženství přiznávají, že počet osob věřících v Boha je menší než tomu bylo kdy jindy. Příčinou je zejména nástup mladých generací, které nebyly vedeny k víře v Boha, ale jsou obklopeny a vnímají spíše reálný svět, který je plný moderních vědeckých objevů. Spousta z nich nemá čas na to, aby se zabývali něčím hlubším nebo smyšleným. Mladí lidé vidí smysl života spíše v hmotných statcích, materiálním zabezpečení a plnohodnotném prožití života. Nechtějí a nepotřebují věřit v nějakou bytost, která je mystická a kterou dosud nikdo neviděl.

Náboženství, víra v Boha a výchova k náboženským tradicím se předává a udržuje prakticky jen v rodinách, které byly dřívějšími generacemi k tomuto vedeny.

Když se nad titulkem této kapitoly zamyslím, a srovnám ho s chováním jedinců ve společnosti, tak jsem dospěl k názoru, že neformálními nábožensky věřícími jsou všichni, kdo slaví náboženské svátky, jako jsou svátky vánoční, či velikonoce.

### **3.3 Vliv náboženství na rozvoj osobnosti člověka<sup>1)</sup>**

Na každého člověka během jeho vývoje působí nějaké výchovné vlivy, které utváří a modelují jeho osobnost. Aby byl rozvoj osobnosti člověka ideální, aby z lidské bytosti vyrostl dobrý člověk, musí být výchova vedena k uznávání základních lidských hodnot. Musí být vedena v etickém a morálním směru.

Etika je teorií morálky, je to filozofická nauka o původu a podstatě morálního vědomí a jednání. Etika posuzuje lidské úkony z hlediska svědomí, jakožto dobré a zlé, užitečné

---

1) Peltová N., Dítě v dobrých rukou, Advent-Orion, Praha 2000

a škodlivé. K dalším důležitým etickým výchovným kategoriím patří smysl života, životní hodnoty, lidská osobnost, humanismus, mravní normy a povinnosti.

Morálka neboli mravnost je schopnost člověka řídit se ve všech úkonech svědomím. Je to souhrn pravidel vzájemného chování, považovaný v určitém prostředí a době za závazný. Na dodržování těchto pravidel dohlíží společenské tradice nebo konvence nekodifikovaným, nezávazným způsobem. Některé morální kategorie si uchovávají platnost téměř ve všech společenstvích a dobách. Je to například vražda, zabití, krádež atd. Jsou označovány jako elementární mravní normy. Některá mravní normy se mění s dobou i s typem společenského uspořádání.

K náboženské výchově, která má na rozvoj osobnost člověka nesporně ohromný vliv, bezesporu etika a morální hodnoty patří. Mnohem horší je dodržování těchto nepsaných pravidel, které dotváří život ve společnosti. V případě, že by se člověk, ať již vyznává jakékoliv náboženství, držel podstaty náboženské filozofie, která morální hodnoty vyzdvihuje, bylo by na světě jen dobro, lidé by zbytečně neumírali a nebáli by se zítřků. Neměli by starosti, co zítra dají svým dětem jíst, nebo zda je zítra nezabije nějaká bomba. Bohužel víme, že tomu tak není, a zlo v podobě válek, teroristických útoků a osobních konfliktů na světě nabývá na síle. Náboženství má totiž i svoji druhou tvář, tvář která neuznává jiná náboženství a jiné věřící. Dle svých vlastních výkladů náboženské ideologie si vykládá zásady a pravidla, kterými se musí jeho člen držet. Tato forma náboženství rovněž působí a rozvíjí osobnost člověka, ale pro společnost mnohdy nepřijatelným a nebezpečným způsobem.

Mnozí, samozvaní představitelé náboženství, ortodoxní podobu náboženské výchovy využívají ve svůj mocenský či majetkový prospěch a pomocí náboženství ovlivňují myšlení a chování celých skupin osob. Tak, jako panovníci a představitelé církve před dvěmi tisíci lety využívali neznalosti poddaných, pro své zájmy, využívají tihle náboženští fanatici stejné neznalosti lidí, jejich špatného postavení ve společnosti a zmatenost k prosazení svých zájmů.

Ano, náboženská výchova má vliv na rozvoj osobnosti člověka, může vychovat dobrého člověka, který ctí nejen svůj život, ale život druhých. Člověka, který je tolerantní, má schopnost přehlédnout některé nedostatky svého okolí, schopnost přijmout odlišné postoje, názory a způsoby chování.

Příkladem dobrého vlivu náboženství na člověka může být životní pout' nejznámější misionářky 20. století Agnes Gonxha Bojaxhiu, známější spíše pod jménem Matka

Tereza<sup>1)</sup>. Ve svých osmnácti letech vstupuje do řádu lateránských sester. Tahle nadprůměrně nadaná žena s vynikajícími organizačními schopnostmi, celý svůj život prožila v náboženství. V roce 1950 založila řád Misionářek milosrdenství, který se věnuje nejchudším a umírajícím. Sestry tohoto řádu nevlastní žádný majetek, vedou asketický život bez nejmenšího pohodlí a zábavy. Brzy začíná být známá nejen v Indii, kde zakládá útulky pro umírající, útulky pro sirotky a opuštěné děti, nemocnice a školy.

Pro svou činnost a provoz zařízení získává podporu a prostředky u mnoha věřících i nevěřících státníků, či vlivných osob. Pro mnoho z nich se stává ctí si s Matkou Terezou potřást rukou. I díky tomu jsou „její“ útulky na všech kontinentech světa v těch nejchudších a nezbídačenějších místech. Poskytují útočiště a péči tisícům dětí, které by možná hlady zemřely někde na ulici. Těm, kterým již není pomoci, poskytuje zázemí pro důstojné umírání.

Jelikož je náboženství v mnoha zemích světa smyslem a způsobem života, proto vychovává i ohromné masy lidí, pro které je život jen malou zastávkou na dlouhé pouti a smyslem toho krátkého života vidí ve smrti. Mnohdy ve vlastní smrti při níž zemře mnoho dalších nevinných lidí, bez toho, že by někdo z této masy cítil vinu, nebo že by je tížilo svědomí. Ne, nic z tohoto necítí, jelikož byl v tomto vychovávání, jelikož zabil svého nepřítele, který je z jeho pohledu nevěřící pohan a smrt si zaslouží. On to přece od dětství slyšel z úst, které zastupují náboženství, spravedlivého, dokonalého Boha a později si to sám četl v knihách, že právě toto je správné.

Takovým negativním příkladem náboženského vlivu na člověka ve 20. stol. je bezesporu bývalé afgánské vládní hnutí Taliban<sup>2)</sup>. Jeho představitelé si říkají poslové islámu. Představují nejextremističtější islámistické hnutí moderní doby. Nepřátele islámského náboženství a systému kamenují. Ženy zahalili od hlav až k patě, vyhnali je ze škol, nemocnic i úřadů.

Hnutí Taliban založili v roce 1994 radikální studenti koránu. Členové hnutí nejprve ochraňovali se zbraní v ruce konvoje směřující z Afghánistánu do Střední Asie. Během dvou let ovládli dvě třetiny území Afghánistánu a po obsazení Kábulu, vyhlásil vůdce hnutí s neomezenou mocí, mulla Muhammad Umar plně islámský stát. Stát ve kterém platili ty nejpřísnější pravidla islámského života, za jejichž porušení byly strašlivé tresty. Nikdo nesměl sledovat televizi, video, navštěvovat kino, poslouchat hudbu, tančit,

---

1) Internet: [zivotopisyonline.cz](http://zivotopisyonline.cz)

2) Internet: [exploze.wz.cz](http://exploze.wz.cz)

používat internet, šířit v zemi jiné náboženství než islám, fotografovat, zobrazovat či modelovat lidi a další živé tvory. Ženy se nesměly bez doprovodu muže pohybovat po veřejnosti a ukazovat tvář. Lid Afghánistánu byl izolován od dění v okolním světě, byl tyranizován náboženskou policií, která je prakticky všudy přítomná a trestá sebemenší prohřešek proti filozofii Talibanu.

To vše se dělo pod dohledem, za podpory a ve jménu Aláha. Proč nechal lid Afghánistánu tak dlouho trpět? Někdo si řekne, že nakonec byli stoupenci Talibanu potrestáni, a tím na ně dolehla spravedlivá ruka Aláhova. Proč ale ten stejný Aláh nevymazal afghánskému lidu z paměti ty roky útrap, na které budou mnozí celý život vzpomínat. Proč nevrátil životy těm lidem, kteří ve jménu náboženství, boží rukou Talibanu zemřeli?

Co mají uvedené dva příběhy společné? Ukazují dvě osobnosti, které byly vychovávány a které jednaly ve jménu náboženství. A čím se od sebe liší? Na jejich osobnost mělo náboženství jiný vliv. Ale proč?. Vždyť společným filozofií všech náboženství je dobro.

### **3.4 Rizika náboženské výchovy – sekty<sup>1)</sup>**

Pokud se setkáváme s jednáním, které nás ohrožuje, a se strůjcem tohoto jednání, který je přesvědčen, že dělá správnou věc, nelze ho žádným způsobem od jeho jednání odradit-hovoříme obecně o fanatismu. Pokud se fanatismus spojí s náboženstvím, vznikne nejhorší a nejnebezpečnější forma náboženské výchovy. Představitelé takového formování osobnosti jedince využívají jeho mládí, neznalosti, jeho špatné životní či finanční situace k uskutečňování svých záměrů k dosažení cílů. Takové chování představitelů náboženské skupiny vykazuje znaky uskupení, které se sebou nese určité nebezpečí pro společnost, ale zejména pro samotné jedince. V případě takových uskupení můžeme hovořit o sektě. Sekta je skupina, která se oddělila od většího náboženského nebo politického hnutí.

Kvalitní náboženská společnost vede své členy k rozšíření obzorů, k přijímání podnětů z vnějšku, k promýšlení souvislostí, k dospělé a promyšlené víře. Naopak typickým znakem sekty je distance od svobodného myšlení a rozhodování, přerušení veškerých styků s okolním světem, izolace. V čela sekty stojí silná autorita, která

---

1) Náboženství a sekty v České republice, Časopis Policista č.8/1998

předepisuje recepty na všechny oblasti života a nepřipouští žádné jiné alternativy. Pro poslušnost a naprostou oddanost členů sekty se užívá řada metod, které působí na psychiku budoucího člena. V sektě je vše sešněrováno velkým počtem předpisů, určující oblečení, účes, jídelní zvyky, denní režim, výběr partnera, sexuální život atd. Jedinci je vštěpována jeho důležitost v sektě, nutná oddanost autoritě. Pokud je jedinec již řádně „zfanatizován“, je využíván pro činnosti, které naplňují podstatu vzniku sekty. Cílem může být od přepisu majetku na vedení sekty až po sebevražedné útoky na školní autobus.

Na světě je nespočet takových nebezpečných uskupení, které v počátcích nevykazují znaky sekty. V demokratickém systému stát nemůže garantovat solidnost a spolehlivost všech registrovaných náboženských společností, jelikož tyto uskupení se často nechávají zaregistrovat jako občanská sdružení nebo nadace. Demokratické zřízení však zaručuje to, že neregistrované náboženské společnosti se mohou svobodně sdružovat, vykonávat náboženské úkony, vydávat a šířit literaturu.

Jedinou ochranou proti uskupením, zvaným sekta, je v současnosti informovanost členů společnosti o možném nebezpečí, které z takového uskupení plynou. Potom již záleží na jednom konkrétním jedinci jaký si na věc vytvoří názor.

### **3.5 Dílčí závěr**

Výsledek srovnání příběhu Matky Terezy a vůdce Talibanu mully Muhammada Umara dostatečně vystihne závěr této kapitoly .

Tyto příběhy dvou velice známých osob jsou jedním z důkazů, který potvrzuje, že ne vždy se z nábožensky vychovávané osoby stane dobrý respektive špatný člověk.

Stejně mravní a dobrý člověk jako byla Matka Tereza, nebo špatný jako mulla Muhammad Umar, může být vychován bez toho aniž by věděl co náboženství je.

Osobnost člověka je velice složitý a zároveň jedinečný systém. I když bude na člověka působit stejná, sebelepší výchova, v konečné fázi z nich nikdy nebudou stejní lidé.

## **Doporučení pro praxi**

Nežli napíši poslední část práce, pozastavím se u možností, jak se naučit s náboženstvím obecně, žít, případně ho pochopit a tolerovat, jelikož není možné náboženství zrušit či zakázat. Omezím se pouze na možnosti v České republice, kdy se po pádu komunistického režimu a otevření hranic na našem území začala usídlvat pro mnohé z nás neznámá náboženství. Jelikož naše právní legislativa umožňuje vyznávat různá náboženství a tato náboženství šířit, musí se obyvatelé s tímto naučit žít.

Do budoucna bude jistě nezbytné, aby se již na základních školách vyučoval předmět, který bude přinášet neskreslená fakta o náboženství tak, aby již nové generace věděly, co znamenají různé náboženské symboly, jaké mají představitelé různých církví tradice, co vyznávají či naopak jaká z náboženství plynou rizika.

Pracuji u Policie ČR, kde denně řeším konflikty mezi lidmi. Několikrát se mi stalo, že jsem jednal s osobami jiného náboženského vyznání. Abych pravdu řekl, zpočátku jsem nevěděl jak situaci řešit, resp. jak k nim přistupovat.

Myslím si, že by bylo vhodné, kdyby se zejména pracovníci integrovaného záchranného systému účastnili vzdělávacích programů, které by jim přinesly důležité znalosti v oblasti náboženství, náboženské výchovy a chování příslušníků různých náboženských skupin a sekt. Případně aby měli přístup, nebo možnost kontaktu s osobou, která je v této oblasti

vzdělána a v případě potřeby by mohla situaci pomoci zdárně vyřešit, aniž by došlo k nedorozumění či konflikt. Nejúčinnější by bylo, kdyby se tato oblast vyučovala přímo ve školách, které tyto pracovníky připravují na výkon povolání.

## **Závěr**

Člověk je tvor velice složitý, jehož život je spoluutvářen tím, co se naučí, tím k čemu je veden, čemu věří a jak je vychováván.

Během svého fyzického bytí na tomto světě působí na osobnost člověka nespočet podnětů, situací a impulsů. Tyto podněty člověka více či méně ovlivňují a dávají mu určitou formu. Této formě, velice zjednodušeně říkáme, že člověk je buď dobrý, nebo zlý.

Pokud je člověk dobrý, tzn. uznává morální hodnoty lidského soužití, nikdo se neohlíží na to jak je, nebo byl vychováván. Je nám jedno, že na jeho výchovu mělo značný vliv náboženství, nebo, že byl vychováván bez náboženského vlivu. Důležité je jak se člověk chová vůči společnosti a jejím členům.

Dle náboženské filozofie, kterou je láska, dobro, život v míru, by náboženství mělo vychovávat jen dobré lidi. Proč tomu tak není? Kde se stala chyba? Kdyby se věřící na celém světě této filozofie drželi, musel by být svět bez nenávisti, bez válečných konfliktů, které přinášejí jen zkázu a smutek. Každý den jsme z médií informováni o tom, že v oblastech, kde je náboženství podstatou výchovy a života, umírali lidé. Umírali jen proto, že náboženství, které vyznávali má jiný název, nebo proto, že byli bez náboženského přesvědčení. Avšak právě tyto oblasti by měly být příkladem ukázky bezkonfliktního soužití lidí.

Možná by byl snadnější život jen s vírou bez náboženství. Toto ovšem není možné, jelikož náboženství má v lidech zakořeněnou mnoholetou tradici. Nelze je zakázat či zrušit. Stále má ohromnou moc ovlivňovat myšlení mnoha lidí. Společně bychom tedy měly hledat cesty, které by vedly k využití této síly k zastavení nenávisti mezi lidmi různých náboženských vyznání. Jelikož právě tyto, zatím lokální konflikty, mohou v budoucnu pro lidstvo zapříčinit, daleko horší následky, než měly obě světové války.

Cílem mé práce bylo co nejobjektivněji ukázat vliv náboženství na utváření osobnosti člověka. Uvedl jsem, že náboženství se stává v mnoha oblastech světa problémem. Pokusil jsem se tedy nastínit možnosti, které by mohly vést k částečné eliminaci těchto problémů.

Domnívám se, že pokud má náboženství naplnit svoji filozofii, muselo by být zcela izolováno od politiky, jelikož politika náboženství zneužívá k prosazování svých zájmů, které ovšem ničí kultury mnoha národů. Dále si myslím, že by se měla rozšířit vzájemná

informovanost o náboženstvích, jak mezi nábožensky nevěřícími, tak mezi představiteli různých náboženství. Bylo by dobré, kdyby se ve školách na celém světě zavedla výuka, která by podávala objektivní informace o různých náboženstvích, aby si děti mohly vytvořit reálný pohled na tento společenský jev. Jelikož děti a mladí lidé jsou ti, kteří by v budoucnu mohly změnit světové dění k lepšímu.

## Resumé

Bakalářská práce na téma „Náboženská výchova a její vliv na rozvoj osobnosti člověka“, zachycuje složitost a rozmanitost náboženství, víry a výchovy. Vliv náboženství na výchovu, může být značný, ať již z hlediska pozitivního či negativního. Náboženství, víra a lidé, pro které je náboženství smyslem života se mohou stát v rukou a pod vlivem náboženských fanatiků nebezpečnou „zbraní“. Zbraní, která hodnotí člověka ne podle toho jaký je, ale jaké náboženství vyznává. V historii se nejednou potvrdilo, že pod vlivem a ve jménu náboženství byli a jsou ničeny kultury, identity, zdraví a životy celých národů.

V první kapitole jsem se snažil co nejobjektivněji jako osoba bez náboženského vyznání charakterizovat náboženství, jeho dějiny a nejrozšířenější typy náboženství. Prezentoval jsem zde vlastní názor na to, zda je náboženství v životě člověka důležitým jevem, či je zbytečné.

Druhou kapitolu jsem věnoval obecné výchově jedince. Rovněž jsem se snažil popsat základní charakteristiky, dějiny, typy výchovy a cíle výchovy. Poukázal jsem na to, že nejdůležitějším faktorem při výchově jedince je výchova rodinná. Zmínil jsem se o chybách při výchově, o jejich vzniku případně jejich řešení.

V třetí kapitole jsem naplnil obsah názvu bakalářské práce. Opět jsem začal od historie, přes náboženskou výchovu v současném světě až po její vliv na osobnost člověka. Základem kapitoly jsou dva příběhy – příběhy popisující vliv náboženské výchovy na osobnost a chování člověka. Poohlédl jsem se i za riziky, spojenými s náboženskou výchovou, jako je náboženský fanatismus a náboženské sekty.

Práce ani zdaleka neobsahuje vyčerpávající informace, jak faktů týkající se náboženství, tak popisující výchovu. Obsahem je zejména můj vlastní pohled na věc opřený o literaturu. Nechci nikomu svůj názor na věc vnucovat, chci jen, aby se čtenář nad problémem jménem náboženství pozastavil a vytvořil si svůj vlastní názor, případně přišel s návrhy, jak tento celo-světový problém prakticky řešit.

## **Anotace**

Kučera, Aleš. Náboženská výchova a její vliv na rozvoj osobnosti člověka. Bakalářská práce. Brno:UTB, 2005, 48

Bakalářská práce na téma: „Náboženská výchova a její vliv na rozvoj osobnosti člověka“. Obsahem práce je náboženství a jeho vliv na výchovu jedince, nebezpečí, které plyne z jeho zneužívání, ale i „klasická výchova“ člověka, a to od historie po současnost.

Klíčová slova : výchova, náboženství, člověk, osobnost, prostředí,

## **Annotation**

Kucera Ales. Religious education and its influence upon the development of human personality. Bachelor dissertation. Brno: UTB, 2005, 47

Topic for bachelor dissertation:“Religious education and its influence upon the development of human personality“. Subject of dissetation is the religion and its upon the education of individual, danger, which results from its malpractice, but also „the classical education“ of man, reaching from past till present.

Keywords: education, religion, man, personality, environment.

### **Doporučená literatura**

1. Allan, J., : Butterworth J., Langleyová M., Víry a vyznání, Bratislava, Slovart 1993
2. Střelec, S.: Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I., Brno, Paido 1998
3. Vojtíšek Z. : Netradiční náboženství u nás, Dingir, Praha 1998
4. Waldenfels, H.: Světová náboženství, Praha, Zvon 1992

## Literatura a prameny

1. Allan, J., : Butterworth J., Langleyová M., Víry a vyznání, Bratislava, Slovart 1993
2. Bebel, A.: Potřebuje lid náboženství, Praha 1959
3. Budil, I. : Náboženství v životě jednotlivce a společnosti, Praha, 1961
4. Cipro, M.: Průvodce dějinami výchovy, Praha, Zvon, 1992
5. Kolektiv : Rodinná Bible, Praha, Slovart 1998
6. Kyselý, J.: Moderní člověk a náboženství, Praha 1962
7. Peltová, N.: Dítě v dobrých rukou, Praha, Advent-Orion 2000
8. Pelikán, J.: Výchova jako teoretický problém, Ostrava, Amosium 1995
9. Sekot, A.: Sociologie, Praha 1985
10. Skalický, K.: Po stopách neznámého Boha, Praha, Aula 1994
11. Střelec, S.: Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I., Brno, Paido 1998
12. Šoltész, Š.: Kristus a rodina, Praha, Tisk 1990
13. Tomáš, J.: Bahounek, O.P.: Filozofie náboženství, Olomouc, Matice cyrilometodějská 1992
14. Vojtíšek Z. : Netradiční náboženství u nás, Dingir, Praha 1998
15. Waldenfels, H.: Světová náboženství, Praha, Zvon 1992
16. Školní encyklopedie pro mládež , Svojtka a Vašut 1997
17. Náboženství a sekty v České republice, Časopis Policista č.8/1998
18. Evropa a islám, Je islám agresivní, Časopis Reflex č.2/2005
19. Internet : seminárky .cz  
antika avonet.cz  
idnes.cz/zahraniční  
zivotopisyonline.cz
20. Každý člověk bez výjimky potřebuje k životu víru, Haló noviny, 13.8.2004

## **PŘÍLOHY**

### **Obsah**

|                       |    |
|-----------------------|----|
| Zákon č. 3/2002.....  | 1  |
| Mapa náboženství..... | 14 |

## **Příloha č. 1**

Zákon č. 3 / 2002 Sb. ze dne 27. listopadu 2001

o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a  
o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)

## **Příloha č. 2**

Mapa náboženství, která ukazuje současné rozdělení náboženství ve světě. V každé větší zeměpisné oblasti je vyznačeno pouze náboženství dominantní a druhé nejdůležitější náboženství.<sup>1)</sup>

---

1) Mapka z knihy: Náboženství světa, Praha, Svojtka a Vašut, 1997

